

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

17 (498), 30 квітня — 6 травня 2009

Фото Ксенії Гладисшевої

Дерева, як відомо, помирають стоячи... Чорний знак нашої доби: ці дерева зі скверу Василя Стуса. Пагін, пророслий наперекір смерті, всупереч безпам'ятству!

Любов ГОЛОТА

Учора (27 квітня) уяву телеглядачів одного дуже поширеного в Україні й у світі TV-каналу мав навідліг вразити сенсаційний сюжет: у двох київських книжкових магазинах (адреси не називаються) розбито вітрини. Саме через них вкинуто пляшки із запалювальною сумішшю. Одна з пляшок не вибухнула, пожежі не сталося. Інша загорілася, і постраждали книжки. Оскільки (начебто, бо листа не демонстровано) дирекція одного з магазинів отримала лист від "Тризуба" із застереженням не продавати книжок антиукраїнського змісту, а на стіні іншого магазину є напис "ОУН", журналістка, не чекаючи висновків слідчих, безапеляційно заявляє: націоналісти спалюють книжки і книжкові магазини. Коментаторів до показаного двоє: Олесь Бузина, чий пасквіль на Т. Шевченка стояв на розбитій вітрині, й хтось від "націоналістів" (замість посвідчення — вишиванка), який "не підпалював, але схвалює дії підпалювачів..." Ризику під побаченням і почутим підводить розумний київський школяр, на думку якого, все це затіяли "дураки какиє-то". Важко з ним не погодитися — нормальна людина на підпал книжкових магазинів не піде. А інша, теж розумна, без "суда і слідства" робити односторонні висновки "націоналісти спалюють книжки" остерезеться. Сенсації сенсаціями, але й почуття міри та відповідальності має бути. Однак тепер, коли злощасне слово "вибори" не лунає хіба що з водогінних труб, в Україні з'явилося багато охочих зробити "зачистку" на її національному полі.

17 квітня від ножових ран загинув активіст патріотичної офіційно зареєстрованої організації "Січ", студент четвертого курсу Одеського університету Максим Чайка. Його товариш, Андрій Дзєбан, теж член "Січі", тяжкопоранений, потрапив до реанімації. Триває слідство, і звісно ж, тільки органи УМВС зроблять остаточні висновки. Але

ЗЛОНАЧИНАЮЩИХ СПИНИ!

вже нині всі українські сайти переповнені інформацією про те, що цей злочин вчинено представниками "антифа" — організації, яка позиціонує себе як антифашистський рух. А фашистським ці "анти" вважають усе національне, українське. Обізвалася заявою й одеська партія "Родина", яку небезпідставно вважають матір'ю "антифа". Цікаво, що вже перший абзац "заяви" читається однозначно (цитую мовою оригіналу): "17 апреля 2009 года в Одессе было совершено убийство активиста националистической организации "Сич". По информации СМИ, он погиб в столкновении с представителями молодежной группировки "антифа".

Згадали й "националистические организации" вроді "Просвіти". Україна для цих родіно-партійців — не більше ніж "режим", який вирощує "правих радикалів", а недавні вибори в Тернополі ще дужче налякали "Родину", яка вважає, що все навкруг кишить фашистами (читай — "українцями"). Так само обурює цю партію, представлену в Одеській міськраді групою "Родина" й очолювану колишнім депутатом міськради Ігорем Марковим (цього пана позбавили мандата за розбійницьку поведінку), що загиблого Максима Чайку в ЗМІ іменують патріотом, а його вбивць — "проросійськими бойовиками".

Партія "Родина", лідера якої називають власником телеканалу "АТВ", підприємства "Союз" та "Слов'янського альянсу", до своїх "програмних тез" за девіз обрала його ж такі слова: "Тепер наша черга захищати рідне місто і рідну країну від негідників, які намагаються правити нами". Газета "Вечерний город" за 24.03.2009 р. надрукувала фото, яке увічнює кавову церемонію між

Ігорем Марковим (відомі клички "Челентано" й "Марадонна") та нардепом-регіоналом Сергієм Ківаловим. Як повідомляють одеські сайти, нинішні нардепи В. Сивкович, В. Колесніченко, колишні нардепи О. Костусев та С. Тігіпко, а також "примкнувши к ним" В. Корнілов "благоволять" лідеру "Родіни", а слова С. Тігіпка, який ось-ось випірне на поверхню державної політики, ще й цитують у ЗМІ: "В Києві дуже багато людей, які йому (Маркову. — Ред.) допоможуть і які його підтримають". Вочевидь, рядки з "Програмних тез": "ми не вважаємо "незалежність" абсолютною цінністю", чи "із політичного лексикону і нормативної бази повинні бути виключені такі поняття, як "титульна нація" і "державна мова", заперечення національної ідентичності й тому подібне припали до душі названим персонам, які присягали на Конституції (окрім В. Корнілова) служити "вірою і правдою" Україні та її народам.

Регіональна одеська "Родина" не одинокі. Не вірите? Прочитайте "Маніфест Великої України". Читачеві цього "Маніфесту..." одразу стає зрозуміло, що писали його люди значно талановитіші, ніж творці одеських "Тез". Гострі, вивірені на публіці фрази, які не можуть не сподобатися: "Ми починаємо боротьбу за повернення до одвічних принципів, підданих наразі під фальшивими гаслами чужої нам системи цінностей, що насправді вилилися у всюдозволеність для купки баришників безжалюбно грабувати український народ". Правда ж, сильно і страшно?! Ще б пак, лідер політичної партії "Велика Україна" Ігор Беркут (він же І. Гекко, І. Гонцул) — майже письменник!

Закінчення на стор. 7

ПОДАРУНОК НА ІМЕННИНИ — "РАДІО АЛЛА"

3

ЗВІТИ В ОБЛАСНИХ "ПРОСВІТАХ"

4-5

ЯК ВРЯТУВАТИ ДУХОВНИЙ МАТЕРИК?

8

ЗА ЩО ДАЮТЬ ПРЕМІЮ ІМЕНІ ЛЕНІНА

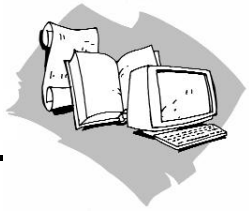

12

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КНИЖКИ

15

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ, заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, заслужений діяч мистецтв України

Звітно-виборну кампанію обласних об'єднань Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка розпочали Львівське та Чернівецьке, потім конференції відбулися у Рівному, Луцьку й Тернополі.

Мені довелося побувати у буковинців, волинян й тернопільців, тому спробую проаналізувати тенденції, здобутки та прорахунки, властиві більшості обласних об'єднань.

Нестерпним болем, важким каменем у серцях буковинців відгукнулися проблеми не лише краян, а й патріотичних українців із Донецького регіону, чиї потуги в обороні рідної мови, материнського слова, увічнення пам'яті славетних патріотів таких як Василь Стус наштовхуються на стіну ворожості українофобів із депутатськими значками і місцевого, і всеукраїнського штибу. Водночас приємно зазначити, що на Буковині українська влада діє спільно з просвітними, підтримує їхні ініціативи, що сприяло широкому відзначенню 140-річчя “Просвіти” не лише в обласному центрі, райцентрах, а майже у всіх селах області. На урочистостях у Чернівцях жоден активіст-просвітнянин не залишився поза увагою. Активістів нагороджували Почесними грамотами й подарунками обласної державної адміністрації голова Володимир Куліш, голова обласної ради Іван Шелепницький, мер Чернівців Микола Федорук.

У кожного з цих високопосадовців є власні партійні уподобання, але вони знаходять порозуміння з просвітними насамперед на ґрунті відстоювання українських інтересів, відродження національної пам'яті, духовності, культури й не намагаються зробити їх підпертям своїх партій. У краї не відбулося жодного важливого, резонансного громадсько-політичного, культурного заходу без поєднання зусиль буковинської влади та просвітян. Голова Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Остап Савчук у звіті зробив перелік цих заходів: відзначення Дня Соборності, вшанування Героїв Крут, відзначення Дня української писемності та мови, проведення літературно-мистецьких вечорів, присвячених Т. Шевченкові, І. Франкові, Лесі Українці, Ю. Федьковичу, С. Воробкевичу. Тут відбулося вшанування до 100-річчя з дня народження Степана Бандери і Романа Шухевича, відзначили ювілей Івана Мазепи, готуються до вшанування Симона Петлюри.

Місцева влада підтримала ініціативу почесного голови обласного об'єднання просвітян письменника Віктора Косяченка, й на розі вулиць Лесі Українки та Івана Котляревського, неподалік вулиць Івана Франка та Ольги Кобилянської встановлено єдину в Україні пам'ятну стелу на честь подвижників української писемності й письменства. Поруч висаджено калинову алею, де щороку проводять урочистості до Дня української мови.

До речі, з ініціативи просвітян за підтримки культурологічних товариств та органів влади у Чернівцях за роки незалежності встановлено пам'ятники велетам слова Тарасові Шевченку й Сидорові Воробкевичу, а також румунському поетові Міхаю Емінеску та класикові єврейської літератури Паулю Целану.

Чернівецькі просвітняни ініціювали встановлення погрудь Шевченка і Кобилянської на території українських громад у сусідньому Сучавському повіті Румунії.

Оскільки область прикордонна, на конференції порушували проблеми зв'язків з українцями в зарубіжжі. Їм дуже важко відстоювати українство, відроджувати мову й освіту. Адже в сусідній Румунії немає нині жодної української школи, зменшується кількість студентів, що навчаються на українському відділенні Сучавського університету. Лише одиниці приїждять навчатися в Чернівці. Із румунськомовних сіл Чернівецької області щороку виїжджають навчатися в сусідній державі сотні випускників шкіл, після здобуття освіти залишаються там. Тисячі північних буковинців, окрім українських, мають ще паспорти громадян Румунії. Тому на конференції наголошували, що одним із пріоритетів просвітян є робота серед населення етнічних меншин краю.

Схожі проблеми є і в прикордонній Волинській області. Представники культурологічних товариств часто нехтують обов'язками громадянина держави, в якій живуть, а виступають передовсім захисниками інтере-

ЖИВОТВОРЧІ ІМПУЛЬСИ

Просвітняни (зліва направо) Дмитро Никифоряк, Остап Савчук, Іван Токар, Василь Фольварочний, Віктор Косяченко

сів сусідньої країни, загострюючи міжнаціональні конфлікти.

Розмови на конференціях були відвертими подекуди гострими. Більшість промовців закликала поживати роботу серед молоді, домагаючись створення просвітнянських осередків, щоб підняти градус українського патріотизму, національної гідності, осуду яничарства, особливо в період виборчих кампаній, коли маргінальні політики розпалюють ворожнечу на міжконфесійному ґрунті та довкола мовних проблем.

Як не погодитися із зауваженням письменника Володимира Михайловського, що політичні сили, які мають колосальний фінансовий потенціал, правлять антиукраїнський бал на українській жертовності разом із чужинськими ЗМІ, які день у день ллють бруд на нашу незалежність, нашу історію та мову, на українських патріотів? Стає очевидним девальвація українського патріотизму й безпорадність влади, яка не протидіє загрозі національній безпеці.

Це було в унісон моїм болісним роздумам, коли тільки впродовж останнього року ми провели до десятка “круглих столів”, прес-конференцій, передач у прямому ефірі, заявляючи про політичну й духовну кризу в Україні. У неодноразових зверненнях, заявах, адресованих Президенту, урядові, Верховній Раді наполягали на виробленні національної ідеології, повсякчасному дотриманні Основного Закону в усіх сферах суспільного життя, зокрема тих його положень, які стосуються всебічного розвитку і функціонування української мови, збереження й розвитку національного інформаційного простору, українського кінематографа, книгодрукування й книгорозповсюдження. Верховна Рада України, до якої ми неодноразово зверталися з вимогами прийняти пакет мовних законів, програму розвитку державної української мови, виявилася неспроможною виробити державне мовне законодавство, яке забезпечувало б повноцінне функціонування державної мови в освіті, ЗМІ, у книговидаванні й стало б перепорою до тотального зросійщення України.

Квітнева сесія Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка від імені тисяч просвітян, усіх українців, які не можуть бути байдужими до тих процесів, які загрожують незалежності нашої держави, розхитують підвалини національного становлення, вкотре звернулася до Президента, Верховної Ради та уряду з вимогою припинити антиконституційну вакханалію, яку творять антидержавницькі політичні партії, приватні ЗМІ, вселяючи в суспільство антидержавні настрої зневіри та розчарування, неповаги до національних символів, до власної країни, до її поступу дорогою незалежності.

Ці вимоги звучали й на звітно-виборних конференціях. Їх гостро порушив у новій книжці “Кому важка наука рідномовності” активіст волинських просвітян, письменник і громадський діяч із Луцька Василь Гей. Тригоги волинянина перегукуються зі стривоженістю буковинця Володимира Михайловського.

Коріння національної хвороби — в діаг-

нозі, встановленому академіком Іваном Дзюбою: “Протидія збагаченню і розвитку української мови, протидія інтеграції різних її допливів — це протидія інтеграції українства. Її режисери та діячі спираються на величезну дію мовного лівінства і мовної глухоти обивателя, на фундаментальні здобутки радянської практики “зближення української мови з братньою російською” та на могутню підтримку російського мовного гегемонізму”. Тому Гей і Михайловський, як і більшість просвітян, стривожені тим, що в Україні й досі немає нового мовного закону, спрямованого на утвердження й захист української мови як державної. Не виконують ухвалених законів: “Мова у сфері обслуговування”, “Мова виховання й одержання освіти”, “Мова засобів інформації”, “Мова інформатики”, “Мова оголошень і повідомлень”.

На квітневій сесії Головної ради вкотре прозвучало звернення до Президента України видати указ “Про захист, розвиток і застосування державної української мови” та до уряду щодо прийняття урядової програми “Про збереження, розвиток і функціонування української державної мови та мов національних меншин в Україні”.

На звітних конференціях буковинців, тернопільців і волинян відчувалася тривога, що нація опинилася перед новими викликами, відповідно настав час і докорінної перебудови роботи просвітян, відмови від стереотипів, пошуків нових форм і методів наступальності в державотворенні. Головне нині в роботі просвітян від сходу до заходу, півночі й півдня України — перейти від епізодичних заходів до системної роботи у відстоюванні українства в Україні, збереження українських святинь, національної пам'яті, відродження української культури і духовності, боротьби за створення єдиної Помісної української церкви, виховання в родині дітей, молоді на національних традиціях, відчуття господаря на рідній землі, позбування комплексів меншовартості, рабської залежності від ненаситного північного сусіда і власних перевертнів, що об'єдналися в олігархічні клани слугжителів золотому тільцю.

Серцевиною щоденної роботи повинно стати примноження національних традицій виховання молодих патріотів на прикладі життя звияжних борців за долю України Мазепи, Петлюри, Бандери, Шухевича, Героїв Крут. Водночас слід давати рішучу відсіч всіляким перевертням, переродженням й наклепникам, носіям ворожих українству ідей, прислужникам п'ятої великої імперської колонії. Треба повести рішучу боротьбу за ліквідацію символів тоталітарної системи минулого, бо й тепер навіть у Чернівцях, де значно вища національна свідомість, ніж у східних сусідів, уже понад десятиліття триває боротьба за перейменування вулиць Червоноармійської на Михайла Грушевського, Аркадія Гайдара на Романа Шухевича, Чапаєва на Пилипа Орлика, Маяковського, де жив Володимир Івасюк, на вулицю його імені.

Як не пригадати сказаного Іваном Богунем Хмельницькому, коли той їхав до Переяслава для підписання актів приєднання України до Росії: “Богдане, наша жона — це во-

ля. Погвалтована московитом, вона вродить раба”.

Пророчі слова Богуна письменник Василь Гей поставив епіграфом до нової книжки. Бо й досі гвалтує духовно наших жінок й доньок п'ята колона слуг диявольських московитів, і народжуються покоління неорабів совківського розливу пострадянської доби.

Тому зарано роззброюватися просвітнянам, потрібно від оборони переходити в наступ на антиукраїнські сили, усвідомити, що ми — господарі власної долі на своїй землі й не потребуємо чужинських повелінь, хоч би звідки вони звучали.

Конференції засвідчили, що є чимало зрушень. У Чернівцях просвітняни щороку проводять свята вулиць міста, що носять імена володарів слова.

Буковину називають пісенною оазою України. З ініціативи просвітян широко проводять фестивали, вшановують імена Володимира Івасюка, Назарія Яремчука та Івана Миколайчука.

Тернопільці багато зробили для увічнення імен видатних земляків Соломії Крушельницької, родин Чайківських, Барвінських, Лєся Курбаса, Іванни Блажкевич. Волиняни — для увічнення імені Лесі Українки, Липинського та інших славетних земляків.

Варто підтримати й поширити досвід тернопільських просвітян, які взялися за написання несафальсифікованої минулим режимом історії міст і сіл, створення сільських і містечкових музеїв, упорядкування могил краян, пошуки імен загиблих земляків, що віддали життя за незалежність України — Січових Стрільців, воїнів Української Галицької Армії та ОУН-УПА, борців за незалежність, закатованих, репресованих сталінськими сатрапами. На цьому наголошували Почесний голова Лановецького районного об'єднання “Просвіти”, що на Тернопільщині, Ярослав Галас, ініціатор недавню проведеної в районі урочистої академії до 120-річчя із дня народження генерала Павла Шандрука, що увінчалася відкриттям музейної кімнати та меморіальної дошки в селі Борсуки, де народився прославлений генерал. У селі в двадцять роки працював патріарх Мстислав. Тож тут проводять патріотичні заходи для молоді. Чимало цікавих починає на просвітнянській ниві в начальника управління архівами області, голови товариства “Меморіал” Богдана Хаварівського та краєзнавця й письменника Богдана Мельничука.

Варто використати досвід буковинців та тернопільців у проведенні спільних заходів із товариствами “Меморіал”, краєзнавців з пошуково-видавничою агенцією “Книга Пам'яті України”, з ветеранськими організаціями воїнів ОУН-УПА і репресованих.

Особливо багато зроблено під час підготовки й проведення важливих заходів до 70-річчя Голодомору, що увінчалися виданням книг нових свідчень очевидців геноциду. Цінне видання книжки тернопільців у видавництві “Джура” Миколи Лазаровича “І було пекло на землі...”, в якій згадано поіменно тих, хто в дитинстві пережив голод у Східній, Центральній, Північній та Південній Україні, що згодом переїхали на Тернопільщину. Ці спогади — живий докір політиканам, що штучно розколюють Україну, перекручують історичні факти, виправдовуючи комуністичний режим, списуючи все на недорід.

Перечитуючи столичні газети, дивлячись різноманітні шоу псевдосвобод всіляких шустрячів, які піарять одних, ганьблять інших, бачачи носіїв влади, що дійшли всезагальному сказу, впадаєш у відчай, песимізм, апатію, що ми над прірвою... Та після відвідін регіонів, зустрічей із сотнями патріотів-просвітян заряджаєшся оптимізмом, утверджуєшся в думці, що нікому не вдасться поховати Україну, бо для її блага палають, а не вгнорюють вогнища просвітництва, вселяють світлі промені надії. Як 140 років тому, і нині невтомно трудяться будівничі України, її просвітелі й просвітяни. Найвища просвітнянська нагорода “Будівничий України” прикрашала на звітних конференціях груди багатьох волинян, тернопільців та буковинців, вселяючи віру в майбутнє нашої держави.

Хочеться висловити щиросердну вдячність за безкорисливе служіння справі розбудови молодої незалежної держави будівничим, поважним професорам і письменникам

та журналістам чернівчанам Вікторіві Косяченку, Надії Бабич, Володимирові Михайловському, Борисові Бунчуку, Богданові Мельничуку, Вірі Китайгородській, Василеві Селезінці, Іванові Токарю, Віталієві Колодію, Любомирі Паранюк, Марії Пелех, Георгієві Кожелянку, Тамарі Марусик, Володимирові Антофійчуку, Ігореві Буркуту, Володимирові Вознюку, Мирославу Лазаруку, Тамарі Мінченко, Василеві Васкану, заслуженим артистам України Іванові Дерді та Василеві Пиндику та незмінному чоловіму вижницьких просвітян заступникові голови райдержадміністрації Дмитрові Никифораку, який домігся, щоб у кожній школі та культустанові району було переплачено газету “Слово Просвіти”.

Якщо говорити про роботу волинян, то заслуговують подяки десятки будівничих. У звітний період здобутки обласного об’єднання набагато скромніші, ніж у сусідніх областях. На жаль, розгублено багато з набутого в попередні роки досвіду, зробленого Василем Геєм та Надією Гуменюк. Прикро, що втрачено просвітянське приміщення. Були намагання в обраній на звітний період заслуженої артистки України Галини Кажан поживити роботу, але не вистачило снаги та вміння. Чимало проведено просвітянських заходів, проте системної роботи, де відчувалася б керівна роль правління та ради обласного об’єднання, на жаль, не велося. Тому доручили надалі керувати Волинським обласним об’єднанням ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка авторитетному професорові Волинського національного університету імені Лесі Українки Миколі Кучерепі. До правління увійшли письменники Василь Гей, Надія Гуменюк, Ніна Горик і Галина Кажан, які, сподіваємось, відновлять втрачене й запрацюють на рівні нових вимог.

Чимало критичних зауважень за організаційні недогляди звучало й на адресу Петра Шимкова, проте тернопільці й надалі просвітянське кермо довірили йому з побажаннями підібрати надійного помічника на посаду відповідального секретаря, вдосконалити структурованість первинних осередків, завершити переоблік, активізувати залучення нових індивідуальних і колективних членів, а також спонсорів і меценатів для проведення просвітянських заходів.

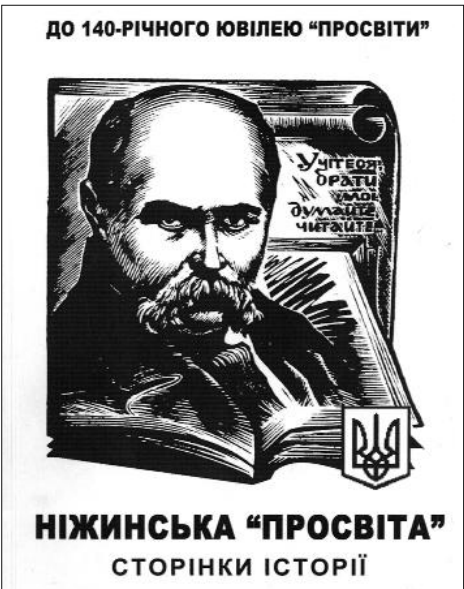
Завершуючи роздуми, був під враженням розмови із головою Львівського обласного об’єднання Ярославом Пітком, де звітна конференція відбулася кілька місяців тому. Багато цікавого з досвіду роботи львів’ян можна винести на з’їздівську трибуну, а також на передз’їздівські розмови на сторінки “Слова Просвіти”, для використання в подальшій роботі.

Доводилося вислуховувати прикрі зауваження в областях і на адресу Центрального правління, його секретаріату за слабкі зв’язки з обласними об’єднаннями, брак відлагодженої методичної допомоги у проведенні потрібних семінарів відповідно до регіональної специфіки областей України.

Звітні конференції, що відбуваються в областях, ще раз засвідчили, що Всеукраїнське товариство “Просвіта” і раніше, і тепер залишається найпотужнішою державотворчою організацією, що консолідує громадян України на розбудову громадянського суспільства, дає добрі животворчі імпульси для праці в ім’я незалежної держави. Не прогинається перед жодною із партій та їхніми лідерами. Єдине, перед ким, як перед батьком, готова стати на коліна, то це перед пророком України Шевченком, охрещена чийм ім’ям для служіння своєму народові.

Марія ДУМНІЧ,
відповідальний секретар
Овідіопольського районного об’єднання
ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

В Овідіополі на Одещині відбулося перше засідання клубу “Сучасник”. Його організаторами й засновниками були Овідіопольська районна козацька організація “Чорноморське гайдамацьке з’єднання” на чолі з отаманом Олегом Дяковичем, депутатом Овідіопольської районної ради; Овідіопольське районне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка на чолі з головою Сергієм Агеєнком; молодіжна громадська організація “Нащадки Овідія” на чолі з президентом Анною Абабіною. Метою засідання було висвітлення теми “Нижне Подністров’я. Його роль і місце в козацькій Одещині” із циклу “Відродження історичної пам’яті українського народу” та презентація збірника “Одеса козацька” —

БУРХЛИВІ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Петро АНТОНЕНКО

Як швидко сьогодення стає історією! І як важливо фіксувати цю історію в нашій пам’яті. Це засвідчило недавнє відзначення 20-річчя створення “Просвіти” у славному місті Ніжині, одному з культурних, просвітницьких центрів не лише Чернігівщини, а й всього Лівобережжя. Місто знаменитого Гоголівського університету, де геній нашої літератури навчався вісім років, місто козацької слави і твердиня православ’я — зовсім не випадково тут два десятиліття тому, на початку нашого національного відродження, вирувало суспільне життя.

Відзначення ювілею Ніжинської “Просвіти”, проведене святково, у присутності патріотів, перших просвітян і рухівців, стало ще

й презентацією книжки “Ніжинська “Просвіта”. Сторінки історії”. Цю книжку видали Ніжинська “Просвіта” і громадська організація “Благодійний фонд “Ніжен”, яку очолює перший голова міського Товариства, нині підприємець, громадський діяч Микола Шкурко. Оскільки книжка присвячена ще й 140-річчю Всеукраїнської “Просвіти”, тут, окрім матеріалів про новітні часи, чимало цікавого про наші витоки. Скажімо, публікація про видатного земляка, уродженця Ніжинського повіту Олександра Кониського. Письменник, публіцист, просвітянин, громадський діяч відомий як автор слів духовного гімну України “Боже великий, єдиний”, покладеного на музику Миколою Лисенком. У книжці також вміщено розповідь про ще одну видатну просвітянку, уродженку Сіверського краю Софію Русову, втілення нині в українській школі її просвітницьких, педагогічних ідей.

Заборонену владою Російської імперії на початку ХХ століття, невдовзі після створення, Ніжинську “Просвіту” патріоти відновили одразу після утворення Української Центральної Ради. Про це йдеться в публікації про першого голову відновленого Товариства Іполита Ковалевського. Вже 9 квітня 1917 року він разом з однодумцями скликав у Ніжині українське віче, на якому були 800 осіб і яке прийняло ухвалу про підтримку Центральної Ради, а також про відновлення Ніжинської “Просвіти”, як було сказано в резолюції віча, “для захисту і поширення своїх національних інтересів”.

Уже за тиждень однією з перших акцій відновленої “Просвіти” стала панахида по Тарасові Шевченку, проведена на Соборній площі міста. Преса писала: “*Це вперше за кількасот років всюди залунало природно рідне слово. Несподівано панахида перетворилась на маніфестацію національних почуттів*”. Цими днями за наполяганням патріотів міський парк було перейменовано з Миколаївського в Шевченківський.

Проте навіть після повалення монархії національне відродження відбувалося не просто, бо Тимчасовий уряд прагнув і далі утримувати Україну в лоні російської держави. Влітку 1917-го розгорнулася суспільна дискусія з національного питання. У цей час

ПРИКЛАД САМОПОЖЕРТВИ

Тетяна БУДАР,
м. Бережани Тернопільської обл.

Сенс людського життя на землі полягає в наполегливій праці задля свого народу! Такий девіз публіциста, письменника, педагога, активного просвітянина, патріота України Богдана Головина. За більш як півстолітній відрізок творчої праці цей талановитий журналіст і літератор в українській та зарубіжній періодиці опублікував понад 600 різножанрових матеріалів. З-під його пера вийшло вже чимало й книжок: “Мученики та ісповідники Української Церкви ХХ століття”, “Нації незгасний смолоскип”, “Христові обручниці”, “Блаженні священномученики Тернопілля” тощо.

Хоч і в поважному віці (82 роки), почесний голова обласної “Просвіти”, володар медалі “Будівничий України”, заслужений працівник освіти України, лауреат Міжнародної літературної премії ім. Братів Лепких, Богдан Головин на досягнутому не зупиняється. Про це свідчить вихід у світ його книжки “За служіння Богові, народові — смерть”, яку автор присвятив Патріархату УГКЦ, кардиналові Йосифу Сліпому — довголітньому

в’язневі більшовицьких тюрем і концтаборів. Ця книжка — про душпастирів УГКЦ, які за ревне служіння Богу і народові, за відмову перейти в російське православ’я зазнали приниження і переслідувань від більшовицьких посіпак, були розстріляні чи загинули в концтаборах, на засланні.

Вступне слово о. Віталія Козака, доктора історичних наук Папського східного інституту (м. Рим, Італія), біографія автора — Б. Новосядлого, члена Національної спілки журналістів і Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Із 31 біографії священників, прізвища яких подано в алфавітному порядку, майже третина дотична до Бережанщини — уродженці нашого краю, колишні учні гімназії чи душпастирі, а деякі були в’язнями бережанської тюрми: о. Василь Демчишин, о. Аполлінарій Осадца, о. Петро Пастух, о. Йосиф Яримович та інші. Кожна з біографій — не просто окрема людська доля, це частина Української Греко-Католицької Церкви, доля нашого народу, його шляхетної героїчної душі. Про це зворушливо говорили на презентації о. Василь Онищук, директор краєзнавчого музею Н. Голод, старші наукові співробітники Н. Пришляк (організатор і ведуча заходу),

голова Ніжинської “Просвіти” Іполит Ковалевський видає брошуру “Хто ми, що ми і чого хочемо?” У ній автор ґрунтовно мотивує право України на відродження незалежної держави. У книжці “Ніжинська “Просвіта”. Сторінки історії” передруковано цю патріотичну працю. Її положення цікаві не лише як документ, а й для розуміння подальшої історії України. Наприклад, про економічний грабунок України Московією чи про вимушену трудову еміграцію українців.

У книжці чимало документів. Наприклад, донос губерньського інспектора освіти (вже за більшовицького режиму 1918 року) про потребу закриття “Просвіти” в селі Дрімайлівка Ніжинського повіту: “Предлагаю тщательно следить за тем, чтобы в уезде нигде не существовали Петлюровские Просвиты”. Подано й донос НКВС від 1945 року про діяльність українського націоналістичного підпілля, зокрема просвітян на Ніжинщині в роки війни. І це теж наша непроста історія.

Прикінцеві розділи книжки — про останні два десятиліття. У рядках хроніки Ніжинської “Просвіти” — цей бурхливий час, особливо перші переддержавні 1989—1990 роки і далі — початки Незалежності. Тут і участь у знаменитих просвітянських походах “Дзвін-90” та “Козацькими шляхами” (1991), і святкування в Батурині 500-річчя українського козацтва, й акція “Останнім шляхом Кобзаря” — адже через Ніжинську землю й Ніжин навесні 1861 року провезли труну з тілом Шевченка до місця впокоєння у Каневі. Це і перші богослужіння в місті й районі Української Православної Церкви Київського Патріархату, в житті якої “Просвіта” брала і бере найактивнішу участь. Досить сказати, що нині Ніжинську “Просвіту” очолює настоятель одного з храмів УПЦ КП отець Олександр Морозов, відомий у місті історик. У хроніці — численні акції просвітян, учасниками яких були, зокрема В’ячеслав Чорновіл, Дмитро Павличко, Юрій Мушкетик, Петро Кононенко, Дмитро Білоус. Теплі слова сказано на адресу Ніжинського державного педагогічного університету імені М. Гоголя, де й відбулися 1989 року установчі збори Ніжинської “Просвіти” та який і зараз є одним із форпостів просвітництва в краї. А нові покоління просвітян пишуть новітню історію Товариства.

Г. Галунка, Л. Бабич, науковий співробітник відділу сакрального мистецтва та історії церкви ДІАЗ В. Дем’янець та інші. Вони подякували Б. Головину за надзвичайно цінне видання про новомучеників ХХ століття, яке поповнило духовно-культурну скарбницю нашого народу.

Представляючи твір, автор наприкінці зустрічі зазначив: герої книжки — приклад самопожертви та відданості духовним ідеалам. Це — цвіт нації, про них не маємо права забути.

колективної наукової праці Відділу історії козацтва на півдні України НДІ історії козацтва Інституту історії України НАН України, історичного факультету Одеського національного університету ім. І. Мечникова та Чорноморського гайдамацького з’єднання.

Відкрив засідання голова Овідіопольського районного об’єднання ВУТ “Просвіта”

КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ

Сергій Агеєнко, який наголосив, що минуло 65 років з дня визволення Овідіопольського краю від німецько-румунських фашистських загарбників. У визволення Овідіопольщини значний внесок зробили козаки під керівництвом генерала І. Плєєва, що свідчить про зв’язок військових звитяг козацтва в минулому та сьогоденні.

Заступник Овідіопольського селищного

голови Лідія Савельєва розповіла про роботу організації “Нащадки Овідія”, запропонувала співпрацю з “Просвітою” та Чорноморським гайдамацьким з’єднанням, зазначивши, що на засіданні клубу багато молоді, яка цікавиться історією краю. Підтримала її депутат Овідіопольської селищної ради Г. Делебів.

Серед запрошених також були: голова Одеського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Олександр Степанченко, Крайовий отаман Чорноморського гайдамацького з’єднання Сергій Гуцалюк і козацька старшина. Сергій Борисович розповів про діяльність українського козацтва в Одесі, презентував книжку “Одеса козацька”, ілюстрації до якої зробив наш земляк із села

Калаглія С. Савченко. Доповнили розповідь головний отаман Чорноморського козацтва Анатолій Петько та його заступник, генерал-хорунжий Анатолій Ройченко.

Кандидат історичних наук Т. Гончарук висвітлив тему “Народження Одеси та участь козацтва в становленні та розбудові міста”, кандидат історичних наук В. Полторак — “Вивчення історії козацтва на нижньому Дунаї. Сучасний стан”, історик Кириленко — “Спростування міфів про освоєння півдня України лише Російською імперією”.

Багато наукових фактів були новими для слухачів, особливо для молоді. З привітанням та пропозицією подальшої співпраці зі школами району звернулася до присутніх Наталія Синько — завідувач відділу освіти Овідіопольської райдержадміністрації. Завершили програму показовим виступом представники “Молодої Просвіти” з Одеси, які виконали козацькі та патріотичні пісні.

НА ГОСТИНУ В РІДНИЙ КРАЙ

У столиці України кожна область нашої держави й АР Крим мають земляцькі організації, у яких — відомі діячі науки і культури, політики, працівники різних галузей народного господарства, ветерани війни і праці, студентська молодь. Вихідці з різних областей у своїх “штаб-квартирах” мають змогу поспілкуватися, організувати фотовиставки, зустрічі з цікавими людьми, погмоніти за кавою.

Та, мабуть, найголовніше призначення цих громадських об’єд-

квітневу поїздку на Львівщину — моя розповідь.

Хоч скільки разів доводилося бувати у давньому Львові, щоразу він полонить самобутністю й оригінальністю архітектури, неповторною аурою скверів, вуличок, високою музикою храмових веж і п’яними пахощами затишних кав’ярень. Та поїздка наша була офіційною і, звичайно, надовго залишитися наодинці з білокам’яними левами чи затриматися серед полиць книгарень таки не вдалося.

би міжнародним стандартам. Це стосується навіть Бориспільського летовища. Злітні смуги в аеропортах буде збудовано, модернізовано за рахунок держбюджету, решту робіт профінансують інвестори.

Звичайно, обсяг робіт величезний, проблем чимало. Ідеться про те, щоб створити належний затишок і всі умови для комфортного і цікавого перебування в Україні мільйона туристів, футбольних уболівальників з різних країн Європи і світу. Самої української гостинності для цього замало.

Керівники області й міста разом із членами делегації посадили дуби, клени і кущі калини у львівському парку “Знесіння”, ознайомилися з лікувально-готельними комплексами “Женева”, “Мед Палас” у Трускавці й “Три сини” у Східниці, побували в історико-культурному заповіднику “Тустань” та на гірськолижному комплексі “Захар Беркут”, готельно-відпочинковому комплексі “Вежа ведмежа” у Сколівському районі, а також оглянули музей-криївку вояків УПА у с. Зашків Жовківського району.

Враження членів делегації від поїздки на Львівщину важко передати у невеликій статті. “Я двічі побував на лікуванні у Карлових Варах у Чехії. Тепер віддаватиму перевагу українським бальнеологічним курортам. За комфортом найкращі готельно-лікувальні комплекси Трускавця не поступаються відомим курортам Європи”, — сказав голова Чернігівського земляцтва Віктор Ткаченко.

Ласкаве весняне сонце, перші рясні квіти на галявинах, а поруч — сніг на крутогорах, у виярках, чисте повітря і гостинні люди — все це наснажувало, радувало, вселяло віру в те, що гірські райони Львівщини не такі вже й депресивні, як про це говорили представники влади. І хоч закривають деякі шахти, не працює чимало інших промислових підприємств, львів’яни та жителі гірських районів не опускають рук. Голова Сколівської райдержадміністрації Ігор Свистун, до речі, палкий шанувальник поезії Ліни Костенко, зазначив: “Наші люди дадуть собі раду. Головне, щоб порозумілися між собою там, на

владному Олімпі в Києві. Нам потрібна політична стабільність, впевненість в обраних орієнтирах. А працювати і долати труднощі наші країни вміють. За вільну Україну полягли тисячі людей, чимало родин згинули у сибірських таборах. Тому вміємо цінувати свободу, хоч за неї треба дорого платити”.

І ще про один епізод нашої подорожі хочу розповісти. МГО “Вінницьке земляцтво” у м. Києві 2000 року встановило дві премії — Всеукраїнську літературну премію ім. Є. Гуцала і премію в галузі театрального мистецтва ім. М. Зарудного. Їх удостоєні майже два десятки подолан — відомих поетів, прозаїків, майстрів сцени.

Вслід за вінничанами Всеукраїнську літературну премію імені О. Олеся заснувало Сумське земляцтво. Цього року цієї відзнаки удостоєно відомого львівського поета, автора кількох десятків книжок і багатьох популярних пісень Миколу Петренка. Під час зустрічі у Львівській облдержадміністрації представник Сумського земляцтва Юлія Кулик вручила диплом лауреата одному зі старійшин Львівської письменницької організації.

Дякуючи за увагу до творчості поважного майстра пера, який і на дев’ятому десятку років плідно працює, є активним громадським діячем, вихователем творчої молоді, голова Львівської обласної організації НСПУ Марія Якубовська висловила впевненість у тому, що і Львівське земляцтво запровадить свою премію для відзначення най-

кращих творів краян. А письменницький осередок тут налічує понад 150 поетів, прозаїків, драматургів, публіцистів, перекладачів.

Поверталися до Києва нічним поїздом. І хоч пора була пізня, в купе довго не стихали голоси. Керівники Донецького, Запорізького, Харківського, Миколаївського, Житомирського, Волинського, інших громадських об’єднань обговорювали побачене і почуте, раділися, як краще обмінюватися групами школярів і студентів для відпочинку під час канікул, спільного відзначення різдвяних, великодніх свят у регіонах.

Геннадій Дерев’ячук, виконавчий директор Львівського земляцтва, виявився не лише гарним організатором, а й знаючим екскурсоводом. Дякуючи і йому, і всім львів’янам за гостинність, увагу, сподіваємося, що вони стануть нашими постійними читачами і передплатять для бібліотек, шкіл, ВНЗ, свого активу газету “Слово Просвіти”, яка збирається постійно писати про найцікавіші й найвагоміші справи земляцтва.

Фото Ніни Гнатюк

Г. Дерев’ячук та І. Васюник

Фото Ніни Гнатюк

М. Якубовська, М. Петренко, Ю. Кулик

нань — допомагати школам, бібліотекам, музеям своєї малої батьківщини, популяризувати історичні місця, туристичні об’єкти рідного краю, підтримувати не лише відомих митців, а й творчу молодь, дбати про втілення інвестиційних проєктів, надання спонсорської допомоги для побудови об’єктів культури, храмів, розвитку спорту.

Для піднесення й активізації цієї роботи кілька років тому створено Координаційну раду земляцтва України. Раз на три місяці бувають координаторів приймає одне з громадських об’єднань. Зрозуміло, що саме на цей період припадають найцікавіші заходи, а серед них і запрошення колег на дводенну гостину до свого регіону. Отож, про

Бо ж на нас чекали зустрічі з керівництвом облдержадміністрації, головою обласної ради М. Сеніком та міським головою А. Садовим. А віце-прем’єр України І. Васюник — керівник Львівського земляцтва — детально поінформував про підготовку спортивних і туристичних об’єктів фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Оглянули ми і будівництво стадіону на вулиці Стрийській.

Як зазначив І. Васюник, підготовка до Євро-2012 дала неймовірний поштовх до спорудження і перебудови аеропортів, стадіонів, готелів: до зазначеного терміну Україна матиме шість сучасних стадіонів. Ще два роки тому в нас не було жодного аеропорту, який відповідав

«ХЛЮПНИ НАМ, МОРЕ, СВІЖІ ЛАВИ»

У Національній спілці письменників відбувся творчий звіт студентів Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка — спеціальність “Літературна творчість”. Прозвучали вірші, новели, уривки з романів, повістей, кіносценаріїв молодих авторів. Слухаючи їх, пригадався рядок Павла Тичини: “Хлюпни нам, море, свіжі лави”...

Аня Татаріна, Марина Єщенко, Маргарита Петренко, Інна Данилюк, Ольга Близнюк, В’ячеслав Левіцький та інші молоді автори читали про любов і зраду, красу і потворність, очікування дива і холод самотності — усе те, що хвилює, непокоїть і наснажує молодих. Було приємно, що не звучали графоманські тексти: це вселяє надію, що українська література поповнюється справжніми талантами.

Творчу молодь тепло привітали Юрій Мушкетик, Іван Драч, народний депутат України І, II і IV скликань Микола Пороський, інші відомі письменники і громадські діячі. Вони закликали молодих поетів,

Фото Євгена Букета

прозаїків, критиків не замикається лише у тематичному колі — “він, вона”, а прагнути досягнути і соціальні теми. Сьогодні гине село — годувальник народу, пусткою стають школи, бур’янами заростають поля, мільйони кваліфікованих спеціалістів залишаються безробітними. Чи болять авторам ці проблеми, чи прагнуть вони торкнутися їх

бодай у публіцистиці? А ще проблеми мови, культури, падіння моральних орієнтирів... Тут є над чим замислитися молодій, вразливій і думаючій людині.

Отож, наставники побажали своїм молодим колегам не лише дорожити Божим даром творчості, а й мати характер, мужність у відстоюванні високих ідеалів.

ПОДІЛЬСЬКЕ ПЕРЕВЕСЛО

Нещодавно у Вінниці створено обласну краєзнавчу літературно-мистецьку громадську організацію “Велика рідня”. Вона активно долучається до шляхетної справи відродження та збереження духовної, історичної й культурної спадщини рідного краю. Творчі вечори письменників-земляків, підтримка та-

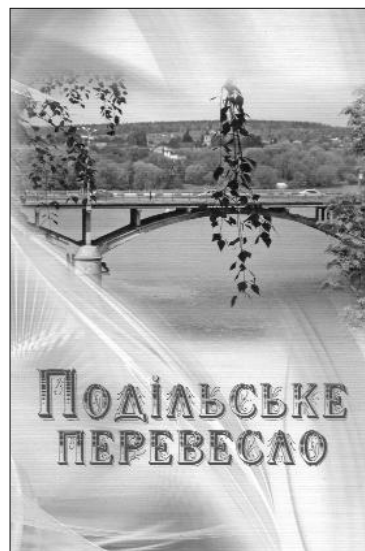
лановитої молоді, добродійна допомога в книговидаванні, вшанування пам’яті видатних митців минулого — не перелічити всіх тих добрих справ, якими опікуються кандидат філологічних наук, доцент Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, лауреат багатьох літературних премій Тетяна Яковенко, народний депутат України V скликання, відома громадська діячка Олена Вітенко та інші організатори й активісти “Великої рідні”.

Тримаю в руках перший випуск літературно-мистецького альманаху “Подільське перевесло”, упорядкований Тетяною Яковенко. Тут вірші, оповідання, пісні, наукові дослідження, світлина, витинанки, репродукції картин — твори понад 20 талановитих вінничан.

Імена Анатолія Бортняка, Галини Тарасюк, Анатолія Подолінного, Валентини Сторожук добре відомі шанувальникам художнього слова, а Катерина Копичинська та Василь Пастушина — студенти педуніверситету, вони лише починають торувати творчу стежину.

Віритися, що альманах “Подільське перевесло” започаткує серію літературно-мистецьких збірників митців рідного краю.

Матеріали підготувала
НІНА ГНАТЮК

РОСІЙСЬКИЙ «АЛЛА»-КОНЦЕРТ В УКРАЇНСЬКОМУ ЕФІРІ СТАРТУВАВ 15 КВІТНЯ

Фотоколаж Ксенії Гладішевої

Скандал у Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення ще раз висвітлив напругу, з якою ведеться боротьба за інформаційний простір нашої держави.

Петро АНТОНЕНКО

Голова Національної ради, відомий журналіст, один із фундаторів Руху і депутат кількох скликань парламенту Віталій Шевченко подав у відставку. Зі скандалом і далеко не з першого “заходу” Рада прийняла її. У відставку також подав заступник голови Ігор Курус. Розкол у Раді у співвідношенні “п’ять до трьох”, де в меншості виявилися саме голова із заступником, яких підтримав також Іван Плаксюк, спричинило, здавалося б, рядове засідання 8 квітня. Воно було перерване (це допускається за регламентом) і завершене 14 квітня теж далеко не мирно.

Що ж вибухнуло на засіданні, де, як завжди, розглядали десятки поточних питань стосовно українського телерадіопростору? Більшість питань не викликала надзвичайних дискусій, тож голова Нацради спокійно підписав ухвалені рішення. Але кілька запропонованих і схвалених більшістю рішень викликали принаймні сумніви у голові і названих членів Ради. Віталій Шевченко не став їх негайно підписувати, заявивши, що має детальніше вивчити всі обставини. До того ж, він узняв кількадечну відпустку. І... написав заяву про відставку.

Далі події розгорталися, як у детективі. В нашому розпорядженні копія листа Віталія Шевченка членам Нацради, датованого 16 квітня, де йдеться про ці перипетії. Несподівано для самого голови 14 квітня відбулося засідання Ради, яке формально стало продовженням і завершенням засідання 8 квітня. Голову, який наполягав, щоб на найближчому засіданні було прийнято його відставку, на це зібрання навіть на запросили. Натомість очолювана в. о. голови Нацради А. Мірошніченком більшість того самого дня оприлюднила ці скандальні рішення на сайті Національної ради без підпису голови. Це вже значне порушення в роботі Ради. Члени Ради мали б право особисто, більшістю, підписати й оприлюднити рішення, лише якби голова чітко заявив, що відмовляється їх підписувати. Чим же пояснювався такий поспіх?

16 квітня Віталій Шевченко перервав відпустку, щоб підписати

кілька рішень Ради й офіційно заявити в письмовій формі, які рішення він відмовляється підписувати і пропонує підписати їх особисто кожному з “п’ятірки”.

Що ж це за рішення? Скандал у медіапросторі спалахнув унаслідок “протягування” через Нацраду затії з переданням хвиль української радіостанції “Radio One” російській радіостанції. Якій саме? Виявляється, російському “Радіо Алла”. Своєрідну філію цього радіо і вирішили “примостити” на хвилях і фактично на ліцензії “Radio One”, хоч це радіо чесно здобуло на конкурсі ліцензію на мовлення, взяло на себе зобов’язання насамперед з підтримки молодих українських талантів, розвитку вітчизняного шоу-бізнесу. І раптом отаке...

Що ж це за “Радіо Алла”? Власник його — та сама Алла, котру в сусідній країні (та й дехто у нас) уже воліли б писати великими літерами, — Алла Пугачова. Тож небезпідставна версія поспіху, з яким “п’ятірка” Нацради через голову ще чинного голови оприлюднювала одіозні рішення саме 14 квітня. Адже **сама** Алла наступного дня відзначала 60-річчя. Чим не подарунок до іменин?

Менш за все зараз хочеться вступати в дискусії стосовно такої постаті в російській, чи швидше, радянській естраді, або як нині ще точніше кажуть, шоу-бізнесі, як Ал-

ла Пугачова. Чому неодмінно поспіхом треба сідати на голову українському радіо? Рішення Нацради, копії яких є в нашій редакції, категорично відмовився підписувати голова Нацради. Ось власноруч написана Віталієм Шевченком примітка на одному з них: “Це рішення суперечить попереднім рішенням Національної ради щодо програмних концепцій мовників цієї категорії”. Це про рішення № 613 від 8 квітня “Про заяву ТОВ фірми “Волинь”, м. Київ щодо переоформлення ліцензії на мовлення”. Шевченко відмовився підписувати також рішення №№ 614, 615, 616, 619 такого самого змісту. Що ж там і на кого “переоформляють”? “Під ніж” віддавали цілу низку радіостанцій у столиці й регіонах — Донецьку, Харкові, Одесі. До того ж, за “заявками з місць”, тобто заявами “Волині”, а також ТОВ “Телерадіокомпанія “Донецьк ФМ”, “Телерадіовидавничої компанії “Мастер”, м. Харків, ТОВ “ТРК “Пілот-Україна”, м. Одеса. Ці телерадіоорганізації уклінно просили Нацраду переоформити ліцензії, що вона й санкціонувала, постановивши, що віднині в ліцензіях значитимуться “вихідні дані (логотип, позивні, емблема): “Радіо Алла”.

Формально все законно. Рішення ухвалено, підписано персонально “п’ятіркою”. Рада задовольнила, як раніше стосовно Ку-

р’я, відставку Віталія Шевченка, вони залишають. Але що далі? Що відбувається в нашому медіапросторі? Які віяння навіюють нам “Алла-радіо” тощо? Чим це все мотивується?

За “Аллу” голосували, окрім Мірошніченка, Т. Лебедева, В. Лясовський, В. Понеділко, Т. Мокріди. Тетяна Мокріди — особа, відома у світі медіа. Вона взялася прокоментувати любов до інорадіо. Спершу сказала багато теплих слів на адресу тепер уже колишнього голови Віталія Шевченка. Стосовно ж “Радіо Алла” пані Тетяна заспокоїла, що представники цього радіо пропонували членам Нацради “продемонструвати свою концепцію, яка не розходиться з національними інтересами”. Ну що ж, після прийняття Нацрадою рішень на користь російського радіо воно може милостиво й продемонструвати цю концепцію.

Втім, чекати довелося недовго. Уже наступного ранку на колишніх наших хвилях “Радіо Алла” заспівало, звісно ж, у дусі “національних інтересів”, “Лепестки белых роз”. Водій столичної маршрутки, до речі, російськомовний, але з тих, що охоче переходять на українську, коли нею з ними заговориш, обурювався, що ще вчора слухав на цих хвилях молоду українську естраду, а тепер — на тобі. “І хоч би попередили!” Чого захотів, дивак...

Я запитав Віталія Федоровича Шевченка, якого давно знаю як досвідченого фахівця, патріота, що разом з Нацрадою чимало зробив для українізації медіапростору, чому ж і далі стільки проблем і перепон у цій справі. Чому в умовах розмноження іноземних мовців так штучно зменшили аудиторію, скажімо, Радіо “Культура”, Національного радіо, яке проводить величезну роботу в царині духовності, національного відродження, продукуючи 19 годин мовлення на добу, але його нормально можна почути хіба що в столиці й околицях? Віталій Шевченко переадресував це запитання до Держтелерадіо, оскільки саме в його віданні Перший Національний телеканал і Національне радіо. Нацрада ж видає ліцензії, до того ж, на конкурсній основі. Але, на жаль, наша рідна влада в особі Держкомітету дуже інертна щодо розвитку власного медіапростору, на відміну від метких і настирливих радіо- і телеголосів з-за кордону.

владомощі не знають чи не хочуть знати, що дровотє радіоточки, як і трипрограмні радіоприймачі, давно вийшли з ужитку, а в селах трансляції дровотє радіо майже нема? У кожній родині є маленькі радіоприймачі, які працюють на хвилях FM. Та чомусь не транслюється радіоканал “Культура”, принаймні у Львові. То що треба зробити, щоб прекрасні передачі Радіо “Культура” слухала вся Україна?

Телеканали заповнені серіалами, які пропагують насильство, вбивства, жорстокість. Депутати Верховної та інших рад часто промовляють не українською мовою, тележурналісти спілкуються з нами суржиком і не соромляться з’являтися на телеекранах, майже не знаючи української мови.

ВІД ТЕЛЕВІЗОРА — ДО КНИЖКИ

Микола ГНАТИШ,
с.мт Калинівка
Васильківського р-ну
Київської обл.

Протягом багатьох віків книжка відігравала значну роль у вихованні людини й пізнанні таємниць світу. Із появою радіо і телебачення книжка перестала бути основним джерелом знань, поступившись новітнім винаходам. Цілі покоління виростали, не обтяжуючи себе читанням. В людей виробився стереотип байдужості, а то й зневаги до книжки.

Мало тепер читають ще й через низьку техніку читання. У багатьох читачів не вироблено периферійного бачення не лише рядків, а й окремих слів. Боляче говорити, але мені доводилося зустрічати випускників середніх шкіл, в яких техніка читання — на рівні 2—3-х класів. У них мізерний лексичний запас, бо вони не читають.

Криза читацької культури настала ще в епоху “великої говорильні”. Більшість часу люди проводять перед екраном телевізора. Глядачів цікавлять футбол, мультики. Телебачення посиляє в кожному оселю закордонний непотріб: нескінченні телесеріали, фільми жажів, криваві бойовики. Ось лише кілька назв: “Вбивство у під’їзді”, “Вбивство на світланку”, “Таємниця вбивства”, “Суто американське вбивство”.

Телевізія цинічно розтоптує совість і сором, любов і милосердя. І всю цю духовну гнилизну вбирають і дорослі, і діти, вона спустошує душі, судомить національні почуття. Цей продукт формує в українського глядача антиукраїнське мислення. Зникли з екранів науковці, письменники, мислителі.

Спілкування з книжкою — це найвища і незамінна форма інтелектуального розвитку людини. “Книга вчить, як на світі жить”, — стверджує народне прислів’я.

Дослідники доводять, що в людей, які мало читають, втричі раніше розвивається атеросклероз.

Телевізор не дасть стільки користі, скільки принесе книжка. Розвиток мовлення, грамотності, культура й ерудованість людини залежать від читання.

В Україні існує проблема української мови й книжки, яка перебуває в опалі. Рідна держава не турбується про власний культурницький ринок, інформаційний простір віддала сусідній державі. В Україні на повну силу працює російська видавнича сфера. Із Росії в Україну завозять на десятки мільйонів гривень книжок. У багатьох із них — антиукраїнський зміст, вони руйнують український дух. Українець зазнає обмежень на отримання інформації рідною мовою. Найбільш шкідливо це відбивається на підлітках. Москва розуміє, що найсильніше русифікує друковане слово.

В Україні відчуваємо потребу виховати читача. Українська сім’я і школа повинні формувати в дітей читацькі інтереси, залучати їх до справжньої літератури. Українська класична література — невичерпне джерело патріотизму, духовна скарбниця давньої талановитої нації. Класика допоможе відродити духовну й культурну спадщину нашого народу. У кожній хаті повинні бути безсмертне слово Великого Кобзаря, твори Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, І. Франка, Лесі Українки. Наші діти виростуть справжніми українцями, коли візьмуть у свою душу красу рідної мови з творів рідномовних письменників.

Батькам слід подавати дітям приклад — у вільну годину читати.

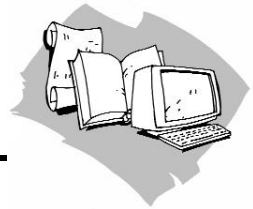
ЯК ПОЧУТИ НАШЕ СЛОВО?

Теофанія КАЛИТОВСЬКА,
просвітянка,
м. Львів (Винники)

Шановна редакціє “Слова Просвіти”! Ми вас шануємо, любимо, читаємо і передплачуємо газету. Щиро дякуємо за Вашу працю над піднесенням національної свідомості українців, порушеної під час неволі тоталітарними режимами. Газета потрібна в кожній школі й у кожній українській родині. Вважаємо, що просвітяни повинні стати популяризаторами “СП” і подбати, щоб було якнай-

більше читачів і передплатників. Винниківське товариство “Просвіта”, до якого я маю честь належати, протягом 10 років передплачує демократичні видання для мешканців Східної України, переважно сільських учителів, не байдужих до рідного слова. На 2009 рік передплатили 10 примірників “СП” та сім “Літературної України”, зробили 10 копій з книжки Гроаки Куромії “Свобода і терор в Донбасі” й надіслали на Донбас. Невідомо, коли цю книжку можна буде придбати в книгарні, особливо там.

У грудні 2008-го й у січні 2009 року у Львові можна було слухати радіопередачі каналу “Культура” на хвилях FM. У лютому ці передачі зникли з радіоефіру. Хіба керівники та організатори,

Людмила ІЛЬЄНКО

У Європейському університеті, одному з перших недержавних вищих навчальних закладів, відбувся “круглий стіл”, на якому йшлося про “Україну і українську мову сьогодні”. Науковці, політики, науково-педагогічні працівники університету спільно зі студентською молоддю озвучували основні напрями думок нашої інтелігенції. Дехто ратував за офіційну двомовність. Але більшість виступів засвідчувала державницьку позицію: мовне питання в незалежній Україні потребує значно більшої уваги влади та суспільства. Згідно з даними перепису населення, українську мову визнають рідною близько 75 % громадян України, але влада прямо й опосередковано фактично законсервувала впровадження в життя української мови.

Основний Закон України та рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року дають підстави для широкої сфери діяльності освітніх центрів, зокрема вищих навчальних закладів, що готують спеціалістів і водночас формують особистість, яка розуміє мету українського суспільства з його історією, культурою і мовою.

Ініціатор проведення “круглого столу” — Всеукраїнське товариство “Просвіта”. Викладацький та студентський загаль привітав учасників і співорганізаторів заходу: народного депутата України Юрія Гнаткевича, заслуженого діяча мистецтв України, професора КНУ письменника Василя Фольварочного, поета Василя Василяшка та інших.

Широке зібрання відкрив ректор Європейського університету, голова Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності, професор Іван Тимошенко. На прикладі власного життя розповів, що, закінчивши середню школу в Донецьку, продовжив навчання у Львові, бо колись існувала тради-

ЧИ ХОЧЕ УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕЛІГЕНТ «ЗАГНАТИ РОСІЙСЬКУ МОВУ НА КУХНЮ»?

Фото Ксенії Гладішевої

ція обміну студентами між західними та східними областями. За часів навчання йому довелося бачити, як професура, що приїздила з Москви та Ленінграда до Львівського університету, намагалася читати лекції українською мовою. Також Іван Іванович підкреслив, що українська мова має багато говірок і діалектів, і це явище, яке свідчить про мовне багатство. Ректор І. Тимошенко вважає, що мовне питання не можна розв’язати у кабінетах. Європейський університет, при якому працюють школа і дитячий садочок, приділяє багато уваги англійській та російській мовам. Така, мовляв, вимога часу. Іван Іванович процитував мексиканського поета: “Мексико, яка ти далека від Господа Бога і близька до Сполучених Штатів!” Україна постійно відчуває сильний російський тиск — торговельний, економічний, інформаційний тощо.

Ректор відзначив тенденцію: молодь заговорила українською. Більш того, знати українську модно. Навіть у Донецьку, за його досвідом, простежується ця тенденція. І тому професор І. Тимошенко з оптимізмом дивиться в майбутнє і вважає, що мова, яка під пресом репресій не загинула за 400 років, нині має перспективи утвердження і розвитку. Про це свідчить і творчість нинішньої молоді — в Європейському університеті в серії “Весняна хвиля” вийшло кілька поетичних збірок.

Народний депутат України Юрій Гнаткевич у промові “Чи є українській мові альтернатива?” сказав: “Українська мова в Україні — це гостре політичне питання. Говорити про мову і не говорити про націю неможливо. Коли ми проголосили незалежність України, то вважали, що вона дуже швидко ітиме до свого українського змісту, а не

тільки до форми, стане власне Українською державою, як підказував нам досвід інших країн”. 1991-го Юрій Гнаткевич як заступник голови Комітету ВР з питань освіти і науки доклав зусиль до переведення шкіл на українську мову навчання. На той час у Києві було приблизно 400 російських і 13 українських шкіл. “Ми, професори, тоді вірили, що коли дітей переведуть на українську мову навчання, то батьки і діди розмовлятимуть з ними українською, бо в Києві 82,2 відсотка українців. Ми помилилися. Знання мови — це не національна свідомість, а володіння мовою і вживання мови — різні речі”.

Як депутат Юрій Гнаткевич разом із професором Іваном Ющуком нещодавно написав і зареєстрував у Верховній Раді проект закону про державну мову, за який російськомовна преса звинуватила його в тому, що, мовляв, він “хоче загнати російську мову на кухню”. Така була реакція на положення проекту закону про те, що офіцери Збройних сил повинні на службі розмовляти українською, а також про обов’язкову українськомовну частину випуску газет, наклад яких перевищує 50 тисяч.

На заході виступили також гості та викладачі Європейського університету. Присутнім дуже сподобався виступ доцента Лариси Колодіної “Українська мова як складова іміджу викладача”, який віддзеркалює настрої нинішньої інтелігенції.

Брали слово і студенти, які запевнили аудиторію, що не надadуть державній двомовності жодного шансу. Викладачі поцінували такий результат багаторічної праці.

НАДІЙНЕ ОПЕРТЯ В РОЗБУДОВІ ДЕРЖАВИ

Ольга ПУГАЧ,

голова Київського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, старший викладач кафедри загальної фізики НТУУ “КПІ”

Днями в Національному технічному університеті України “КПІ” відзначили 20-річчя створення Товариства української мови. Цим подіям передувало вивчення стану впровадження української мови в навчальний процес на факультетах та в інститутах закладу.

Десятки факультетів і тисячі співробітників та викладачів обслуговують 40-тисячну студентську громаду. Моніторинги, які періодично проводили просвітяни, засвідчили, що в різних підрозділах справи йдуть по-різному. Проте загалом за останні 20 років маємо безперечний прогрес зі станом українізації навчального процесу. Цим завдячуємо принциповій позиції ректора університету професора М. Згуровського, а також колективу ВНЗ. Серед активістів, відзначених “Просвітою”, професори І. Дичка, В. Тарасенко, О. Рибін, Ю. Мазор, Ю. Зінковський, Н. Вірченко, С. Івасишен, Д. Чернега, В. Хижняк, В. Антонюк, О. Безвесільна, С. Гриша, С. Теленік, В. Романенко, В. Кравець, Е. Пономарьова, доцент М. Кириченко, старший науковий співробітник Ю. Богатчук. З ініціативи професора інженерно-хімічного факультету М. Кваска на останній сторінці залкової книжки було надруковано Гімн України.

Просвітяни навчального закладу мають глибокі традиції. Київський політехнічний було відкрито 1898 року як Інститут імператора Олександра II, та вже 1906-го серед засновників “Просвіти” Києва були викладачі та співробітники інституту: інженер-металург І. Феценко-Чопівський (загинув у таборі смертників у Комі АРСР) та авіаконструктор Є. Касьяненко (розстріляний 1937 року).

1989 року на перші збори, де було прийнято рішення про заснування ТУМу, зібралося близько 100 осіб. Очолив Товариство Юрій Гнаткевич. Відповідальним секретарем обрали В. Дзигуна, співробітника бібліотеки.

Юрій Гнаткевич, відкриваючи святкове зібрання, згадав, якщо непросторою справою було 1989 року порушити мовне питання в КПІ. Озиралися не лише на парткоми... Не секрет, що і нині серед наших колег є такі, які вважають повернення до української справи не потрібною, тимчасовою. Є й такі, що досі чогось бояться.

Професор Володимир Шеховцов, заступник голови об’єднання “Просвіти” НТУУ “КПІ”, розповів, як 1989 року засідання Вченої ради, на якому обговорювали питання переходу на українську мову викладання, розпочалося традиційно російською мовою, а закінчилося українською. Відтоді всі засідання проводять державною мовою, навчальні та методичні видання також здійснюють українською.

Університет пишається тим, що наші випускники мають високий рейтинг у Європі та світі. Сподіваємося, що вони стануть надійним опертям в розбудові власної держави, а їхні успіхи примножать славу України.

Присутнім на святі було вручено, крім Грамот та Подяк, добірки книжок видавництва “Просвіта”, компакт-диски, довідкову інформацію щодо діяльності “Просвіти” в КПІ.

На завершення свята українські пісні виконали Єлизавета Ліпінюк й Анжеліка Андрієвська.

НА ТРИБУНУ З’ЇЗДУ

Анатолій СЕМЕНЕНКО, просвітянин, м. Городище Черкаської обл.

Патріотизм... Це слово у всі часи в усіх народів означало любов до краю, де народився, до народу, серед якого виростав, утверджувався як людина. Не може бути патріотизму без поваги до національних і державних символів, до рідної мови.

Для більшості народів світу почуття патріотизму так само природне, як життя. Іноземці часто не розуміють, що означає виховувати у громадян патріотизм.

Влітку 2007 року в ПТУ № 31 смт Буки Маньківського району проходила зустріч групи керівників професійно-технічних навчальних закладів Черкащини з координатором програми Євросоюзу “Тасіс”. Основним завданням програми було підвищення професійної підготовки молодих робітників. Після офіційного виступу координатора проекту присутні ставили запитання. Хтось поцікавився у гостя-голландця, як виховують у навчальних закладах на його батьківщині патріотизм у молодого покоління. Поважний представник Євросоюзу, теж освітянин, не зрозумів, про що йдеться. А коли перекладач розтлумачила суть запитання, відповів, що ніхто у Голландії ні в підростаючого покоління, ні в дорослих не виховує цього почуття. Свою країну громадяни люблять, як діти своїх батьків, рідних, близьких. І цей процес природний.

Така відповідь викликала у присутніх здивування. Адже вони звикли, що процесом формування патріотизму слід керувати.

За радянських часів виховували патріотичні почуття не стільки до

України, як до інших республік, передусім Росії. Таке виховання називали інтернаціональним. Воно заміняло національне виховання. Навіть спілкування рідною мовою у населених пунктах півдня та сході України, у великих містах інших регіонів не схвалювалося. Тривав процес русифікації народів СРСР. Зрозуміло, що це не сприяло появі в людей патріотизму.

На жаль, через відсутність державної програми утвердження української мови та культури в суспільстві, недостатню роботу органів державної влади негативні процеси в Україні продовжуються.

Наведу деякі приклади, як “пропагують” нині рідну мову деякі телеканали, зокрема “Інтер”. Періо-

“кварталу”. Він — Женя — виконує роль українськомовного героя, вона — Олена — героїня російськомовна. Женя теж особливо не обтяжує себе прагненням дотримуватися норм української літературної мови.

Виникають запитання і до тих, хто пише сценарії подібних передач. Як у вас, шановні літературні мужі, не ламаються пера від таких слів?

Мова для кожного народу, як Бог для людства — альфа й омега. Наша мова — наша святиня. Зникне мова — зникне народ.

А ось російську мову артисти “95-го кварталу” не засмічують. Якщо допустити, що вони виходять зі сценічного надзавдання за будь-яку ціну розсмішити глядача,

АЛЬФА Й ОМЕГА

дично там демонструють музично-гумористично-розважальну передачу “95-й квартал”. Час від часу у виступах артистів, які здебільшого розмовляють російською, звучать і українськомовні монологи й діалоги. Усе було б добре, якби їх озвучували із дотриманням нормативних вимог. На жаль, артисти “вечірнього кварталу” розмовляють українською у стилі Верки Сердючки, розповсюджуючи серед мільйонів телеглядачів безграмотність, насичують мову суржигом, передусім російнізмами, просторічними словами.

У найбільшому концертному залі України глядачі засвоюють так званий комедійний продукт і не розуміють, що спокійно сприймати щось подібне було б образливо для представників будь-якої європейської нації.

У телепередачі “Вставай, Україно!” двоє акторів із цього самого

навіть за рахунок вживання суржику, то здавалося б, повинні те саме робити з російською.

Вишуканою російською розмовляє й партнерка Жені. Вона немовби підкреслює красу російської мови. А мова справді красива. Проте українська не гірша. І це підтвердили відомі міжнародні конкурси, де наша мова неодмінно входила в коло призерів. Те, що вона мелодійна, гнучка, неповторна, доведено і в праці Івана Огієнка “Наочна таблиця милозвучності української мови”.

Важко уявити, що так поводитися б із російською майстри сцени Росії. Ні глядачі, ні представники влади такого ставлення до рідної мови жодним чином не зрозуміли б і не вибачили: на такі вистави ніхто не йшов би.

Артистам, схильним калічити мову, слід позбутися цієї звички. Вона їм авторитету не додає, навпаки, свідчить про невисокий куль-

“А може, й Шевченка заборонити, бо ж він писав: “А москалі і світ Божий в путо закували”.

ВЕСНЯНО-ПОЛІТИЧНІ МЕДИТАЦІЇ

Петро АНТОНЕНКО

ЮЩЕНКО ЙДЕ В ПРЕЗИДЕНТИ

Те, що заява Президента України Віктора Ющенка про його намір знову балотуватися на президентських виборах для багатьох видалася начебто несподіваною, свідчить лише про політичну зашореність електорату, вміло обробленого політтехнологами. Бо насправді що тут може бути дивного й несподіваного? Аж нічого. І це добре розуміють саме творці політтехнологій, розуміють у штабах не лише основних політичних сил, а і в оточенні скороспілих “наступників престолу”.

Тож знов доводиться говорити про абсурдність щедро тиражованих у медіа так званих політичних рейтингів, істинна вартість яких добре відома рейтингописцям. Абсурдність не в тому, що можна не зважати на рейтинги, а в іншому: в суспільстві з недорозвиненими демократичними традиціями, з перекупленими і перепроданими медіа **не рейтинги віддзеркалюють настрої електорату, а електорат привчають думати й голосувати так, як приписують рейтинги**. Ось і з’являються кількавідсоткові, а то й наближені до нуля “рейтинги” глави держави, політика, за якого на виборах віддали голоси понад 40 відсотків виборців.

За умов чвар і розпорошеності політичних сил Майдану, помилок влади, розчарування громадян (а ми коли-небудь жили без розчарувань?) мільйони виборців, поза сумнівом, готові проголосувати за чинного Президента держави, хоч би з огляду на нашу ментальну інертність і навіть вайлуватість, у доброму розумінні, які принаймні застерігають від похапливості в рішеннях.

Заява Президента, безумовно, вносить свіжий струмись у, здавалося б, понуро розліновану перспективу виборчої кампанії. А ще сприятиме певній консолідації політичних сил Майдану, а декого з політиків стримає від поспішних втеч з корабля, на якому вони так непогано облаштувалися. Хоч утікати, звісно, легше, ніж випливати самому в наших політичних штормах.

ГЕТЬМАН МАЗЕПА ЗНОВУ “ВОРОГ НАРОДУ”?

Політичне кріпацтво й досі живе в нашій незалежній державі. Свідченням цього є рішення Полтавської міської ради про призначення власного рішення щодо відкрит-

Кінець квітня—початок травня традиційно позначені святами, що певною мірою пом’якшує суспільно-політичні пристрасті. Проте вони нікуди не зникають, просто нуртують трохи притишено, але не менш напружено. Ось кілька штрихів.

тя в місті пам’ятника Іванові Мазепі. Цю подію планували на червень. Тепер міськрада вирішила, що це відбудеться пізніше. Коли — невідомо. Пам’ятник Мазепі в Полтаві споруджують з ініціативи громадськості, передусім обласного об’єднання товариства “Просвіта”. Просвітняни зібрали на пам’ятник вже майже мільйон гривень добровільних пожертв патріотів з усіх куточків України. Ідея відкриття пам’ятника в Полтаві зумовлена тим, що це місто має славу козацької історії, що саме на Полтавщині Івана Мазепу було обрано гетьманом України.

Своє несподіване рішення міська рада мотивувала не лише нібито браком часу для встановлення пам’ятника, а насамперед тим, що не варто, мовляв, цією акцією створювати додаткову напругу в суспільстві. Не секрет, що йдеться про відзначення в червні цього року 300-річчя Полтавської битви. Ця битва, в якій союзник гетьмана Мазепи король Швеції Карл XII зазнав поразки, — одна з нещасливих сторінок історії України. Треба, звичайно, пам’ятати й про цю дату, робити належні висновки. Але навряд чи “велика перемога російської зброї”, як трактують її в сусідній державі, — така сама святкова подія і для нас. Однак відзначення ювілею битви, на яке витрачають чималі державні кошти, дехто в Росії та й в Україні прагнув би перетворити на демонстрацію імперських ідей. Зрозуміло, що в такий сценарій відкриття пам’ятника гетьманові не вписується. Але чому саме такі сценарії беруть гору в нашій країні?

Можна додати, що міськрада також заблокувала ідею спорудження в Полтаві пам’ятника ще одному видатному діячеві України — Симонові Петлюрі. Життя і діяльність його тісно пов’язані з Полтавою. Але для багатьох прихильників російської-більшовицького режиму і ця історична постать ворожа, бо й УНР, одним з керівників якої був Петлюра, було знищено більшовицькою Московією. Але чому так чинить державна влада України сьогодні?

ПІД ІМПЕРСЬКИМИ ПРАПОРАМИ

Місцеві ради в кількох регіонах

ухвалили давнє рішення: вивісити 9 травня, у 64-ту річницю Перемоги, поряд із державними прапорами України прапори колишнього СРСР, червоні, “серпасті та молоткасті”, хіба що без п’ятикутної зірки. За це проголосували міські ради Харкова, Луганська, і навіть на моїй Чернігівщині у Прилуках, старовинному українському козацькому місті. Щоправда, не міська, а районна рада.

Повною демагогією і перекученням історії можна назвати мотивацію таких рішень. Насправді “вшанування ветеранів і жертв війни” на десятому плані. Владі є чим зайнятися, щоб справді потурбуватися про занедбані поховання жертв війни, про небагатьох ще живих і забутих всіма ветеранів, сім’ї загиблих. Але за словесною ширмою протягують ідеї про “великий подвиг Радянського Союзу в Вітчизняній війні”, а відтак ностальгію за імперією. Тут триває безсоромна спекуляція на цілком зрозумілій і вистражданій нашим народом ненависті до фашизму. Адже апологети радянської комуністичної імперії всіх своїх опонентів зараховують... до фашистів. Для таких “антифашистів” радянського ґатунку все, що правіше від комуністичного, — фашизм.

Триває підмінування поняття. Адже фашизм — здебільшого лівацька ідеологія. Чому б не згадати, що в назві фашистської партії фігурував і термін “соціалістична”? Що саме червоного кольору був фашистський прапор? Чи часом не його, лише без свастики, пропонують вивішувати? Врешті, замість того, щоб паразитувати на темі війни, варто згадати, звідки взявся ця війна. Як саме комуністичний режим СРСР дружив із фашистським режимом Німеччини, а потім ділив із ним карту Європи і світу.

ПОЛІТИЧНА ПСИХІАТРІЯ

У нашому картатому суспільному житті вигулькнула й така весела тема, як психічні атаки в політикумі. Йдеться про пропозицію, схвалену навіть у парламенті, аби міський голова Києва Леонід Черновецький проїхшов психіатричну експертизу. Це, звісно, лише рекомендація, бо

Малюнок Олександра Євтушенка

примусово така експертиза у нас можлива лише за рішенням суду. А що справді деякі вчинки мера столиці на межі здорового глузду, то, може, Леонідові Михайловичу відведено таку роль. А наші медіа “повелися” на цю машкару. Принаймні, ви помітили, що на добрих 90 відсотків у ЗМІ смакують певні життєві ситуації мера, на кшталт іподрому, співів і танців, фізкультури чи “моржування”, і спробуйте проаналізувати його діяльність власне як мера, глави міськадміністрації, голови міськради. Звичайно, Черновецький встиг попіаритися й на цій історії, героїчно давши відсіч спробі перевірити його психіку.

Однак психіатрична тема триває. У Верховну Раду парламентар однієї з фракцій вніс законопроект про обов’язкову психіатричну експертизу державних службовців, що претендують на певні посади у владі. Окрім психіатричної, пропонують і наркологічну експертизу. А бува, кандидат у владу не лише, скажемо м’яко, психічно невірніважений, а й алкоголік чи наркоман. Ревнителі “здорової влади” можуть запропонувати до цього переліку додати й обов’язкову перевірку на СНІД.

Хтось може іронічно сприйняти подібні ідеї. А хтось нагадає, що Україна, на жаль, у числі лідерів у Європі за психічними розладами, іншими малоприємними соціально-медичними проблемами. Так чи інак, а публічні, зі смакуванням у медіа, випадки деяких наших політиків, навіть словесні, свідчать про не таку вже й несерйозність таких законопроектів.

ку не трапився Манергейм.

І в тому ж Українському Радянському Енциклопедичному Словнику далі я прочитав таку дивну фразу: *Після війни орг-ції н.-с. були оголошені поза законом, а їхній керівний склад визнаний на Нюрнберзькому процесі злочинною орг-цією*. Справді, дивно: ретельних учнів покарано, а вчителі — і досі надувають щокі.

Але повернуся до закону. Цей закон тим геніальний, що він дасть правосудддю Російської Федерації всі юридичні підстави заборонити насамперед Президента України Віктора Ющенка на п’ять років за ґрати: адже саме він, Віктор Ющенко, реабілітував “поплічника нацистів” Романа Шухевича, головнокомандувача УПА, яка була “ворогом народу”, бо воювала (хоч не вона розв’язала Другу світову війну і не пхалася б ні в Абхазію, ні в Південну Осетію) за самостійну Україну з жовто-блакитним прапором і тризубом (який жаж, який злочин!), не спитавши на це дозволу в столиці світу Москви. Та й не тільки його, а всіх націоналістів, які обстоюють справжню незалежність своєї країни. А може, й Шевченка заборонити, бо ж він писав: “А москалі і світ Божий в путо закували”.

ВІД ЗАПЕРЕЧЕННЯ — ДО ДОСЛІДЖЕНЬ

Євген БУКЕТ

В “Укрінформі” відбулася прес-конференція Українського інституту національної пам’яті “Про співпрацю із російською стороною щодо дослідження архівних матеріалів з тематики Голодомору 1932—1933 років в Україні”.

У заході взяли участь заступник голови УІНП, професор, доктор історичних наук Владислав Верстюк; начальник архівного відділу УІНП, професор, доктор історичних наук Георгій Папакін; професор, доктор історичних наук Василь Марочко.

Як відомо, 25 лютого у прес-центрі РІА “Новости” (Москва) відбулася презентація зібрання документів “Голод в СРСР 1930—1934 рр.” і збірника документів на DVD-носії “Голод в СРСР 1929—1934 рр.”, організована Федеральним архівним агентством Росії та Фондом “Історична пам’ять”. Тоді російська сторона зробила заяви, спрямовані на спростування геноцидного характеру Голодомору 1932—1933 років в Україні. Також було заперечено бажання української сторони, зокрема істориків і архівістів, співпрацювати в дослідженні й оприлюдненні документів з тематики Голодомору.

До того, що з боку Росії постійно відбувається не зовсім коректний ідеологічний супровід проблеми Голодомору в Україні, мабуть, уже всі звикли. Українські науковці саме й доводять на наукових і прес-конференціях власну позицію. Нинішній захід — не виняток. Але він спонукав науковців нагадати українським журналістам про свою роботу і розповідати, що нового зробив цього року Інститут національної пам’яті з досліджень Голодомору 1932—33 років.

Після відзначення 75 роковин трагедії, до яких було встановлено безпрецедентну кількість пам’ятних знаків жертвам Голодомору і повернено з небуття 880 тисяч прізвищ загиблих на сторінках 20-томної “Книги пам’яті”, здавалося, мав би бути перепочинок. Проте, як запевнили учасники прес-конференції, робота ні на мить не припиняється. Так, нині розробляють і наповнюють електронну базу даних жертв Голодомору, продовжують роботи в меморіальному комплексі, готують матеріали до першої в Україні тематичної “Енциклопедії Голодомору” за редакцією В. Марочка. Триває опрацювання архівів РАЦС 1932—1933 років, які надійшли до Інституту 2008 року. Так відновлюють імена замучених голодом людей, щоб поповнити списки жертв трагедії. Також на прес-конференції було презентовано Всеукраїнську акцію “Людяність у нелюдський час”, що проходить протягом квітня-листопада. Мета акції — розшук і вшанування пам’яті осіб, які допомагали виживати у роки Голодомору.

Щодо північного сусіда учасники прес-конференції були налаштовані оптимістично. Адже в Росії вже змінився вектор — від цілковитого заперечення до досліджень теми голоду. В Українському інституті національної пам’яті впевнені, що настане час, коли влада Російської Федерації все-таки визнає злочинність Сталінського режиму.

Іван ЮЩУК

У засобах масової інформації з’явилося повідомлення про те, що російська Держдума має ось-ось прийняти закон “Про протидію реабілітації на території незалежних держав — колишніх республік СРСР нацизму, нацистських злочинців і їхніх поплічників”. Визначення винними в реабілітації нацизму, нацистських злочинців та їхніх поплічників чекатиме від трьох до п’яти років позбавлення волі. Закон, як це видно з його назви, стосуватиметься не стільки громадян Російської Федерації, скільки громадян України, Грузії, Литви, Латвії, Естонії...

Геніальний закон, але про його геніальність трохи пізніше. Бо тут постає питання: а чому цей закон має таке обмежене застосування — тільки до громадян колишніх республік СРСР? Чому не до громадян всієї Європи, тобто й Англії, Франції, Німеччини, Італії? Адже Адольф Шикльґрубер — так той мав намір встановити “новий порядок” у всій Європі, а не лише в окремому взятій її частині.

Закон цей дуже своєчасний. “Бравые ребята” з “антифа”, навіть не дочекавшись його, недавно, бо-

рочись із нацизмом і фашизмом в Одесі, серед білого дня зарізали студента-журналіста Максима Чайку й покармили його друга Андрія Дзєбана. Вони, еті ребята, так і заявили: “Ніякі нацисти і фашисти різних мастей не зможуть диктувати тут свої порядки”. А то, бачте, хтось сміє зневажливо висловлюватися про Єкатеріну Вторую, за-

ЧИЯ Б ГАРЧАЛА....

являти, що Одеса — українське місто, і в ньому має звучати й українська мова, а в кіосках повинні продавати також українські газети. Бачите, чого хочуть ці нацисти!

А, власне, крім лайливого, яке значення насправді мають оті слова — *нацисти, фашисти*? Дивлюся в Український Радянський Енциклопедичний Словник 1967 року видання: *Нацизм — те ж саме, що нім. фашизм. Див. також Націонал-соціалісти*. Дивлюся: *Націонал-соціалісти, нацисти — нім. фашисти-гітлерівці, які для обману нар. мас прикидалися гаслами “націоналізму” і “соціалізму”*. Могли б прикидатися й гаслами “інтернаціона-

(тобто великої) — збільшилося б на 22 мільйони.

Читаю далі: *Партія н.-с. (утворена 1919), встановивши 1933 свою диктатуру в Німеччині, розгромила всі демократичні орг-ції і розв’язала 2-у світову війну*. Очевидно, нацисти були добрими учнями щодо встановлення диктатури й розгрому демократичних організацій (тут згадується Шевченкове: “*До нас в науку! Ми навчим...*”). Але, мабуть, не зовсім, бо довго примірялися й не знали такого місткого, ідейно бездоганного вислову, як “ворог народу”. А щодо війни, то вони були на якийсь час вдалішими, бо їм на самому почат-

БАРВИСТІ КОЛЬОРИ «ВЕСЕЛКИ»

Дмитро Павличко й ансамбль “Калинонька” вітають Ярему Гояна

Надія КИР'ЯН
Фото **Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ**

Єдине в Україні Державне спеціалізоване видавництво дитячої літератури “Веселка” відсвяткувало 75-річний ювілей.

За 75 років у “Веселці” побачили світ понад 10 тисяч назв книжок загальним накладом близько 1,5 мільярда примірників.

Ще двадцять років тому “Веселка” видавала книжки накладом, а більший буває вкрай рідко. Однак веселчан не здаються, розвивають видавничі традиції, а тематика видань відповідає духові часу.

Нині на полицях веселчанської книгарні понад 150 видань для дошкільнят, школярів молодшого та середнього віку, а також для дорослих. Серед них — український

та зарубіжний фольклор, класика, посібники для вчителів тощо. Особливе місце у видавничій програмі займає Шевченкіана. Вийшло 45 видань Кобзаря загальним накладом 14 млн примірників.

Серед найцікавіших сучасних видань — три томи щоденників Олеся Гончара, антологія літератури для дітей та юнацтва в трьох томах, “Я приніс Вам хліба, мамо” (книжка про Голодомор 1932—1933 років), історичні оповідання із

серії “Золоті ворота”. У серії “Шкільна бібліотека” — поезії Богдана Ігоря Антонича, Олександра Олеся, Дмитра Павличка, українська та зарубіжна класика. Милують око чудово оформлені книжки для молодших школярів Всеволода Нестайка, Платона Воронька, Григора Тютюнника, Анатолія Костецького, Тамари Коломієць, яка цього року стала лауреатом літературної премії імені Лесі Українки, та багатьох інших.

У святкуванні, яке відбулося в Національній бібліотеці України для дітей, взяли участь письменники, художники, видавці, бібліотекарі, симпатки та колишні працівники “Веселки”. Немов птахи, злетілися до рідного гнізда, ділилися успіхами, проблемами, розуміли одне одного з післова.

Привітати улюблене видавництво приїхали діти з фольклорного ансамблю “Калинонька” із села Немішаєве Бородянського району на Київщині (керівники — Олексій і Таї-

“Найперша стежечка” Тамари Коломієць

щини, Хмельниччини, Одещини, згадали про цікаві зустрічі з видавцями й авторами видавництва в місцевих бібліотеках. Діти з Бородянської школи імені Дмитра Білоуса виступили з інсценівкою за книжками “Веселки”. Директор туристичного товариства “Україна—Русь” Степан Романюк наголосив, що працівники дитячого видавництва не лише книжки випускають, а й плекають високість українського слова.

Подякували видавцям читачі одного з найкращих дитячих журналів “Веселочка”, з якого можна дізнатися про книжкові новинки, цікаві факти з життя письмен-

ників, про те, як живуть і про що мріють українські діти.

Хоч і нелегко нині українській книжці, однак вона продовжує завойовувати серця читачів. І в різнобарвному книжковому сьєві, як вдало висловився директор видавництва Ярема Гоян, “світить дітям України барвистою Жар-Птицею веселчанська книга, як сяє їм веселка в небі. Одне крило вона купав в Дніпрі, а другим сягає далеких світів. Іде дитяча книжка з України в понад сто країн планети і несе слово нашого народу — слово любові”.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТНА КАМПАНІЯ НА II ПІВРІЧЧЯ 2009 РОКУ

Ми не збільшимо ціну нашого видання на наступні 6 місяців, сподіваючись, що Ви станете передплатником найкращого культурологічного тижневика “Слово Просвіти”. Індекс 30617. Передплатна ціна: на місяць — 4,27 грн; на 3 місяці — 12,36 грн; на 6 місяців — 23,42 грн.

Економічна криза ще не є кризою українського духу!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301217
Наклад у квітні — 57500

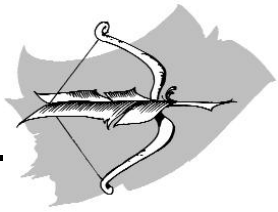
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

4 820095 780016

ЗЛОНАЧИНАЮЩИХ СПИНИ!

Закінчення. Початок на стор. 1

Співавтор книги “Брат” — тієї самої, з обкладинки якої прицільно дивиться В. Путін, вбраний у форму морського піхотинця. Очевидно, лідеру “Великої України” неважко було дістати персональний дозвіл В. В. на використання його фото-зображення для популяризації політичного фентезі випускника “Кремльовки” — Московського вищого командного училища. Розвідника. Ветерана війни в Афганістані. Шпигуна. Спеціаліста з боротьби з тероризмом у фінансовому секторі економіки. Географія діяльності — СНД (Казахстан, Узбекистан, Україна, Росія). Це те, що про Ігоря Беркута повідомляється чи то ним самим, чи київським видавництвом “Політична література” (“Самміт-книга”, 2009). Начитавшись цього коктейлю політичних марен, погроз, лестоців російським правителям і т. д., надивившись плакатів у метро і начувшись самовихвалянь на всіляких теле-, радіо-, прес-, форум-конференціях, я ще раз перегорнула “Брата”. Цитувати книжку авторами (І. Беркут, Р. Васишин) категорично забороняється, але одна з її складових під авторське право точно не підпадає. Це — анотація, яка засвідчує, що “особливість книги — сценарії гіпотетичних воєнних конфліктів у рамках протистояння Росія—НАТО й Україна—Росія”, а також висловлює сподівання, що книга буде цікава тим-то й тим, в числі яких — “працівники спецслужб”, а також особи, “сфери діяльності яких — стратегії військового протистояння, спецоперації” тощо.

Спокушені “Тезами...” “Родіни” та “Маніфестом Великої України”, гіпотетично-розгульними змалюваннями колапсу окупованої Росією України і моральною деградацією її народу, який із хлібом-сіллю зустрічає “братів”, все-таки зрозуміють, що і “Родіна”, і “Велика Україна” — не що інше, як проекти отих самих “працівників та осіб”.

Поки що нечисленні, але дуже агресивні партійки-проекти, партійки лавочників і партійки україноненависників розмножуються в Україні з небувалою швидкістю. Скажімо, чого лишень варті сепаратистські штучки із “країни русинів на південь від Карпат”! Цікаво, що всі ці “проекти”, названі й неназвані, пропагують і домагаються створення федеративної республіки і широкої автономії для Південно-Східних, Північно-Центральних, Західних і Закарпатського регіонів. Хтось із них хоче “порвати Україну” на п’ять, хтось — на три частини. Хтось волів би розділити її до клітинного стану — тому так багато залякувань: українець, патріот, націоналіст — “Вставай, страна”, на боротьбу з фашизмом”!

Утім, повернімося “до “Великої України” та її лідера Гекко—Беркута—Гонцула. (Довідка: Донецький осередок “ВУ” — 612 зареєстрованих осіб, Луганський — 784 особи, Дніпропетровський — 412 осіб, Херсонський — 356). А ось і послужний список “розвідника” і “шпигуна”. За даними нашого джерела, лідер “ВУ” спільно з представниками російського кримінального угруповання “Солнцеське” є власником мережі ресторанів “Рибний базар” в АР Крим.

А географія діяльності” “по житні” складалася (пунктиром) ось так:

1992 р. — за програмою “VSGG” перебував на стажуванні в Мічиганському Університеті банківської справи (США).

1993 р. — курс перепідготовки та підвищення кваліфікації Пермського фінансово-промислового інституту (приватна структура, РФ).

1993 р. — співвласник “Техкабанк” (країни Центральної Азії).

2001 р. — головний редактор газети “Любимый город” (чи не та сама газета, де друкується І. Марков з “Родіни” — Ред.).

2001 р. — балотувався на виборах до ВР України (м. Севе́ро-донецьк). Судові суперечки між І. Гекко та Ю. Йоффе.

2003 р. — офіційний запит Генеральної прокуратури Казахстану з приводу подвійного громадянства цього громадянина Великої України.

2004 р. — оголошено в розшук.

2004 р. — учасник акції “Громадська ініціатива” на підтримку В. Ющенка (“Розвідник” чи “шпигун”? — Ред.).

2005 р. — співвласник “Метробанку” (РФ).

2005 р. — один з ініціаторів акції “Україна без Ющенка” (“Хто ви, докторе Гекко?!” — Ред.).

2005 р. — створення ГО “Родина-Восток”. Затверджено відзнаку для видатних мешканців Східних регіонів України. Проект припинив своє існування. (Видатних мешканців не вислало — Ред.).

2006 р. — лідер партії “Велика Україна” (“Тяжела ты, шапка Мономаха!” — Ред.).

2007 р. — один з ініціаторів референдуму щодо відставки Л. Черновецького. (Очевидно, це потрібно для створення київського осередку “ВУ” — Ред.).

Цікаво, що й Беркут-Гекко, і Марков-Марадонна дуже люблять піаритися в Інтернеті. Словом, плетуть віртуальну павутину, в якій ніні, та й борсаються ті, хто любить гостро пахнучі продукти. Треба визнати, що Ігор Б.-Г. — так і ріже, так і ріже — то російською (переважно), то українською у пінг-понгу “питання—відповідь”: “Скільки ви заробили грошей на книзі “Брат”?

— “Шість мільйонів. Євро. Налом. І це ще не все” (Інтернет-конференція від 9.04.2009 р. ЛігаБізнесінформ). Ех, циркульнику Галахвастов (“І кому ж я не понаравлюсь?”), відпочивай із миром у бронзі на витоці Андріївського узвозу! Інші ігри в нашій Ойкумені сьогодні. Як вам, дорогі українці, ось такий міні-діалог від 17 квітня на сайті FROM-UA: “УКРАЇНЕЦЬ: — ВАШ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ ДІЄ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ПОЛІ ПАРТІЇ РЕГІОНІВ І, ФАКТИЧНО, ДІЄ В ІНТЕРЕСАХ БЮТ. В БЮТІ ТАКОЖ Є ЛЮДИ З ТАКОЮ Ж БІОГРАФІЄЮ, ЯК У ВАС, ЩО ВКАЗУЄ НА МОЖЛИВУ ПРИНАЛЕЖНІСТЬ (У МИНУЛОМУ?) ДО СТРУКТУР ГРУ РФ. ЦЕ ВИПАДКОВІСТЬ ЧИ ЗАКОНОМІРНІСТЬ?

ІГОР БЕРКУТ: ВСЕ, ЩО ВИ ПІДМИТИЛИ, Є ЦІЛКОМ ПРОГНОЗОВАНОЮ ВИПАДКОВОЮ ЗАКОНОМІРНІСТЮ. ВАША СПОСТЕРЕЖЛИВІСТЬ З ЧАСОМ МОЖЕ ПІДДАТИ РИЗИКУ ЯКЩО НЕ ВАС ОСОБИСТО, ТО ТУ РЕАЛЬНОСТІ, В ЯКІЙ ВИ ПЕРЕБУВАЄТЕ”.

Ось така вона, Україна для українців, від І. Гекко-Беркута, до речі, однокласника В. Коновалюка, теж володаря оригінальних політичних поглядів, які зашкалюють на ненависті до Львова і самовідданий любові до Москви.

Чомусь мені здається, що певні TV-сюжети, радіопередачі, книги, програми, маніфести і т. д. виготовлені однією командою, яка працює якщо не поза межами України, то за межею чи на межі правового поля держави. Заклики до дій, які ведуть до втрати державності, безкінечні нападки на українство і висміювання святих для будь-якого громадянина будь-якої держави символів і понять, погрози тим, хто інакше думає й говорить, а тепер ще й убивство юнака, якого дедалі голосніше називають нацистом і фашистом. Здається, що й ті партії, які прийнято вважати українськими, державницькими, сьогодні не надто голосно артикують свою самоідентифікацію з цінностями титульної нації, її мовою, історією, культурою. Недалекий той час,

коли ми побачимо хто є хто, але вже сьогодні гірко усвідомлювати, що розгублені, збиті з пантелику гучними назвами й дзвінкою фразою українці, зневірені й розлючені українські виборці приведуть до влади новітніх муравйовців, здатних стріляти у вишиванку і карати за українське слово. Прикро, що сини єдиної матері-України, володарі єдиної країни, яку розбивають на регіони ось уже другий десяток літ, забувають давню притчу про міцно зв’язану мітлу, яку не переламати, і про лозинки, які легко гнуться й ламаються поодиноці...

Разом не варто батька бити, разом варто вимести з нашого дому тих, хто сьогодні щедро заманює “владу — нам, а щастя вам”. Разом пора спитати у влади: “Владо! Чого ти така беззуба, чому не оборониш своїх громадян і свою Батьківщину від тих, хто бризкає жовчу на твій народ?”

І хіба не до Тебе, Україно, не до нас, українців, не до тебе, чоловіче, і не до тебе, жінко, 27 травня 1860 року із Санкт-Петербурга промовляв Пророк єдиної й неподільної, української України: “Злоначинающих спина, У пута кутії не куй, В склепи глибокі не мурай. А доброзичлими руками І покажи, і поможи, Святу силу ниспошли”...

І ту “святую силу” розуміймо як силу єдиного народу, якому не страшні будь-які проекти й дії, спрямовані проти нього. Дивитись — бачити, слухати — чути, говорити — розуміти. З нами Бог і Україна!

Любов ГОЛОТА

ЗВЕРНЕННЯ Центрального правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка до Президента України Віктора Ющенка, генерального прокурора України Олександра Медведька, голови Служби безпеки України Валентина Наливайченка, міністра внутрішніх справ України Юрія Луценка

Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка на своєму засіданні розглянуло звернення одеських громадських і політичних організацій щодо зухвалих антидержавних акцій з боку організованих груп тренуваних молодиків під російськими триколорами, що іменують себе партійцями “Родіни” й активістами “Єдиного отечества”.

Однак належної правової оцінки правоохоронців і прокуратури не отримали ані факти жорстокого побиття ними учасника пікету біля облдержадміністрації 2 вересня 2007 року, ані напад на офіс обласного об’єднання “Просвіти” 22 вересня 2008 року чи участь одеських “родінців” у сепаратистських зборищах на Закарпатті, в Криму, а також публічні заклики керівництва “Родіни” через підконтрольні ЗМІ до протиправних дій, спрямованих на повалення влади та розчленування Української держави, міжнародну та релігійну ворожнечу. Результатом усього цього стало зухвале вбивство 17 квітня 2009 року членами комуністичної проросійської організації лідера неформальної патріотичної молоді Одеси Максима Чайки.

Просвіт’яни України разом із представниками громадських і політичних організацій Одещини вкрай обурені й стривожені зухвалим шабашем “родінців”, очолюваних Ігорем Марковим, маршем екстремістів-шовіністів на чолі з В. Кауровим.

Виступаючи з цією заявою протесту, вимагаємо припинити явні спроби “спуску на гальмах” резонансних справ проти українофоба І. Маркова, порушених слідчими управліннями прокуратури та міліції, покласти край розпалюванню міжнародного протистояння, міжконфесійної ворожнечі та виявам сепаратизму екстремістських структур, зокрема, так званої партії “Родіна” та організації “Єдине отечество”.

Безкарністі організаторів протиправних акцій призвела 21 березня цього року до зухвалого нападу великої групи охоронців лідера “Родіни” на співробітника Служби безпеки України. Дійшло до того, що підозрюваний правоохоронцями у скоєнні двох злочинів, однак не ізольований від суспільства І. Марков навіть учинив цинічний допит затриманих, який транслював підконтрольний йому телеканал.

Мусимо нагадати, що ще у вересні 2007 року слідче управління УМВС України в Одеській області порушило кримінальну справу за фактом жорстокого

побиття бойовиками І. Маркова просвіт’ян та інших пікетувальників будівлі облдержадміністрації, згідно з ознаками ст. 296 Кримінального кодексу України.

Однак за півтора року жодного з винуватців, що завдали численних травм учасникам пікету, четверо з яких були госпіталізовані, не притягнуто до відповідальності. Між тим, днями телекомпанія “Новая Одеса” вкотре транслювала глядачам кадри відеохроніки, де чітко зафіксовано злочинний напад І. Маркова зі своїми охоронцями на учасників пікету. Бездіяльність правоохоронних органів призвела до того, що в Одесі пролилася кров. Ми кваліфікуємо вбивство Максима Чайки як політичне.

Одеська спільнота вже була свідками, як група озвірілих негідників біла під будівлею облради на проспекті Шевченка молодих хлопців і дівчат, жінок похилого віку, які хотіли вручити лист Президентові України, приїзд якого очікувався в День міста Одеси.

Христове Воскресіння в Одесі хоч і було за церковними канонами Світлим, однак не для друзів, близьких і родичів Максима Чайки, якого позбавили життя у Страсну п’ятницю.

Великоднього дня 19 квітня вулицями Одеси від місця вбивства Максима Чайки до стадіону “Спартак” пройшла численна колона городян, які вимагали знайти злочинців і покарати з усією суворістю закону. Хочеться вірити, що ніякі погрози і жодні обіцянки не вплинуть на працівників правоохоронних органів, які порушили за фактом убивства кримінальну справу, та їм вдасться розслідувати її до кінця, встановити винних і передати справу до суду.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, підтримуючи звернення одеських громадських організацій та політичних партій, заявляє, що якщо правоохоронні структури й надалі виявлятимуть слабкість і нездатність забезпечити спокій, громадянський мир і територіальну цілісність держави від зазіхань проросійських екстремістських структур, диригованих з-за кордону, в нас не залишиться іншого вибору, окрім звернення по підтримку до патріотів усієї України і створення на базі державницьких громадських організацій та політичних партій добровільних громадських формувань для охорони громадського порядку, згідно з чинним законодавством України, здатних виконати функції, які не можуть чи не хочуть здійснювати корумповані правоохоронці.

“Коли добре щось умієте — того не забувайте,
а чого не вмієте — то того учітесь”.

Володимир Мономах

Очевидець і літописець

9

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

ЩОБ НЕ ПОГУБИТИ ДУШІ СВОЄЇ...

“Усього паче — убогих не забувайте, по силі годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю вступіться самі, а не давайте сильним погубити людину. Ні правого, ні винного не вбивайте і не повелівайте вбити; якщо хто буде достоїн навіть смерті, то не погубляйте ніякої душі християнської.

А якщо ви будете хреста цілувати бра-там чи іншому кому, то робіть се, лише виві-ривши серце своє, що на цілуванні ви мо-жете устояти, тоді цілуйте. А цілувавши, до-держуйте клятви, щоб, переступивши її, не погубити душі своєї.

Жону свою любіте, але не дайте їм, жін-кам, над собою власті. А коли добре щось умієте — того не забувайте, а чого не вміє-те — то того учітесь, так, як отець мій. Удо-ма сидячи, він зумів знати п’ять мов — а за се почессть єсть од інших країв”.

Володимир Мономах,
“Поучення” (1117 р.)

Ярослав Мудрий помер узимку 1054 р., але на той час уже жваво борсалось в пелюшках дитинча, яке знайшлося в жони його п’ятого сина Всеволода; хлопчика назвали Володимиром, а хрестили Василем. Його мати звалася Марія і була донькою ві-зантійського імператора Костянтина Моно-маха. Не помилимося, сказавши, що Воло-димир Хреститель, Ярослав Мудрий і Воло-димир Мономах стали найкращими уособ-леннями тієї доби, коли розквітала домон-гольська (і домосковська) Київська Русь, перша й остання імперія зі столицею на дні-провських кручах. Різні історичні епохи фор-мують різних героїв. Ризикну сказати, що особистісно і за впливом на подальшу долю українців зі славетною трійцею літописних часів можемо порівняти трьох інших мужів: Петра Могила, Богдана Хмельницького й Іва-на Мазепу. Чекаємо на сьомого.

1

1113 року, 19 березня о першій годині дня, було знамення: зосталося сонця мало і стало воно, як місячний серп вниз обома ро-гами. Знамення в сонці, знали люди, прові-щало смерть київському князеві Святополку (Ізяславичу). 6 квітня приспало свято Пасхи, і празнували його, а князь розболівся. І 16 квітня переставився у Вишгороді. Привезли його в човні до Києва; опрятавши тіло, поло-жили його на **сани**. (Тепер, забувши своє слово, називаємо такі ритуальні “сани” ката-фалком). Плакали за князем бояри, плакали вої; співали належні співи і поклали небіжчи-ка в Золотоверхій церкві святого Михайла, що її сам він, Святополк, був спорудив. Нев-тішна княгиня його Варвара велике розділи-ла багатство монастирям, і попам, і убогим, так що дивувалися люди.

Назавтра, в сімнадцятий день квітня, ки-яни вчинили раду і послали в Переяславль до Володимира Всеволодовича, говорячи: “Піди княже, на стіл отчий і дідний”. Але не пі-шов, бо — хоч сиділи колись у Києві й батько його, й дід — усопший Святополк не був ні його батьком, ні його дідом. Проте Переяс-лавське князівство зазвичай займав той князь, який мав бути наступником київського — і саме так сталося. У Києві почалися гра-бунки. І знову послали до Володимира: “Як-що не підеш, багато зла підніметься, і тоді будуть не тисяцького, не соцьких, не жидів

грабувати, а підуть на вдову, і на бояр, і на монастирі. А ти будеш одвіт мати перед Богом”.

Отож, це почувши, Володимир Всеволо-дович Мономах Великий, князь ростовський, смоленський, володимир-волинський, чер-нігівський, переяславський, пішов і сів на ки-ївський престол у неділю, 20 квітня 1113 р. Зустріли його митрополит з єпископами і з усіма киянами. А заколот погас, бо нового князя чесні кияни шанували, а лихі боялися.

Почувши про смерть Святополка, заво-рушилися половці; почали збирати військо біля Вира (нині Білопілля на Сумщи-ні). Володимир покликав синів своїх і синівців, ру-шили на північ, а коли ді-йшли до Ромен, половці втекли.

2

Тепер у це важко пові-рити: Володимир “труж-дався, діючи лови і походи” з тринадцяти літ. П’ят-надцятирічним восени 1068 р. пішов княжити до Ростова; туди послав його батько, а сам на княжіння сів у Курську. 1069-го ви-пало Володимирові сидіти у Смоленську, а з 1073-го він уже керував у городі Володимирі. Влітку 1076 року в Мономах народився син Мстислав; не знаю, чи, наро-дивши сина, посадив він і дерево, але того самого року (ляхам у поміч) ходив із вій-ськом на чехів.

У перший день 1077 року батько Моно-маха, князь Всеволод, сів на київський стіл, але перша спроба тривала недовго, лише до липня. Натомість через рік, повернувшись до Києва вдруге, вже не віддавав Всеволод великокняжу печатку до самої смерті. Син його Володимир, княживши у різних містах, водночас лишався правою рукою батькові. **1080 рік:** піднялися проти Русі торки; Все-волод послав на них Володимира, а той пі-шов і переміг. **1084-й:** Ростиславичі прогна-ли Ярополка з города Володимира; пішов молодий Мономах, вигнав Ростиславичів і посадив Ярополка. **1085-й:** невдячний Яро-полк зібрався на Київ, на Всеволода, той послав проти нього сина — і все скінчилося “по-мономахівськи”.

У квітні 1093 р. Всеволод упокоївся; ста-лося це в улюбленій Альті, де його зусиллями збудовано церкву Святих мучеників Бориса і Гліба (фундамент її розкрити в м. Борисполі Київської обл.). Стоявши біля батьківської труни, Володимир у свої сорок років уже був тим, сказати б, політиком, якого в Русі ціка-вило все і який цікавив усіх. Коли оплакали батька разом із Ростиславом, молодшим братом, став Володимир розумувати, кажу-чи: “Якщо сяду сьогодні в Києві, матиму вій-ну зі Святополком, бо на тому столі його отець був раніше, ніж мій”. Тож повернувся

він до Чернігова, а Ростислав пішов до Пере-яславля; в Києві сів Святополк. Якийсь час Київ і Чернігів діяли спільно. Та не втримався Святополк: наприкінці 1097 року послушав наклепників і повірив, що Мономах проти нього зговорився з Васильком із Теребовля; безневинному Василькові викололи очі. Від такого страхітливого чину майже рік колоти-лася Русь. Володимир двічі запобіг великій крові, але відтоді став — ні, не жорстокішим, але холоднішим.

1098-й: заклад Володимир кам’яну цер-кву в Переяславлі; того са-мого року — город на річці Острі (нині с. Старогород-ка на Чернігівщині).

1101 рік: заложив Воло-димир у Смоленську цер-кву святої Богородиці, кам’яну, для єпископії.

1103-го вложив Бог у сер-це Святополкові й Володи-миру добрий намір. Об’єд-навши великі сили, на ко-нях і човнах рушили на пів-день. 29 березня, на Ве-ликдень, прибули нижче порогів і стали на Хортичій острові. Розговорилися, а да-лі йшли в поле чотири дні та дісталися на ріку Сутінь. Стояли проти них поло-вецькі полки, і не окинати було їх оком. У четвертий

день квітня руси вщент порубали суперників. Взяли тоді багато скоту, овець, коней, вер-блюдів, різні набутки, захопили багато пече-нігів і торків. Повернулися до рідних домівок з великим полоном, зі славою і з перемогою. Ще не раз і не два до 1113 року, коли при-йшла його великокняжа пора, гуртував Во-лодимир зі Святополком та іншими князями бойові дружини, але змагалися не брат із братом — ходили на половців чи боронили свої міста від їхньої зброї.

3

Великий князь Київський Володимир Мономах, обійнявши найвищу державну по-саду, не хотів, не шукав і не мав спокою. З 1113 до 1125 року, до дня своєї смерті у травні, тримав у руках усі важелі влади, знав усі її засоби і бачив усі її вади, зумов-лені феодально-федеральними, династич-ними конфліктами. Знайшов час, щоб напи-сати своє “Поучення”, за його словами, “на санях сидячи”.

Нічим у звіті перед нащадками не хва-литься, нічого не зрікається, але й на схилі життя не забуває гіркої родинної втрати: 1093 року, під час невдалої сутички з поло-вцями біля Трипілля, в Стугні “став утопати” Ростислав, молодший брат Володимира, і хотів він підхватити брата свого, і мало не втопився сам. Прийшовши на той бік Дні-пра, плакав. “І пішов до Чернігова печален вельми”. А Ростислава шукали й знайшли в річці: в голові стримів наконечник стріли; поховали в Софії.

Ось як починає Володимир, сказати б, ін-вентаризацію того, що зробив на своєму ві-ку: “З Чернігова до Києва зо сто разів їздив я до отця, за день переїжджав я сю путь, до ве-черні”. І відразу ж після цього: “А всіх походів зробив я вісімдесят і три великих, а решти не пам’ятаю, менших. І мирів учинив я з поло-вецькими князями без одного двадцять і при-отці, і без отця...” Не забув ВОЛОД-имир Все-ВОЛОД-ович ліку половецьких князів, яких відпустив з оков (усього 109), і яких по-рубав (“зо 200 ліпших”). “На посадників не покладаючись”, робив сам усе, що було тре-ба: весь порядок і в домі своїм, і в ловчих, і в конюхів, і про соколів та яструбів дбав сам.

Біля батькової труни плакали у святій Со-фії всі сини Мономахів — Мстислав, Яро-полк, В’ячеслав, Юрій, Андрій... Та лише од-ного згадав він незадовго до смерті в своїм “Поученні” — старшого, Мстислава. Тривалий час князував той у Новгороді, а після велико-го отця свого сів на його стіл і, володарював-ши в Києві розумно аж до смерті (1132), нічим не згяньбив звання Мономаховича. Та вже невдовзі почалася і стала нестримно-буйною ворожнеча між Мономаховичами (Володими-ровичами) та Ольговичами. У цій війні всіх з усіма, тобто всіх проти Русі, однією з провід-них стала постать Юрія Володимировича (Довгорукого); тричі (але неадовго) види-рався він на київський стіл, і тричі зі столу йо-го спихали (останній раз кияни, отруївши не-любого, зупинили його назавжди).

Випадкові збіги не мають потаємного сенсу, але чому всю мерзоту свого часу сконцентрували в собі два Юрії — один Мо-номахович, інший — Хмельниченко? Карам-зін у своїй “Історії государства російсько-го” пише: “Георгий (Юрий) властолюбивый, но беспечный, прозванный Долгоруким, знаменит гражданским образованием вос-точного края древней Руси, в коем он провел все цветущие лета своей жизни. Но Георгий не имел добродетелей великого отца; не прославил себя в летописях ни одним под-вигом великодушия, ни одним действием добросердечия, свойственного Мономаху племени. Скромные летописцы наши редко говорят о злых качествах государей, усер-дно хваля добрые; но Георгий без сомнения отличался первыми, когда, будучи сыном Князя столь любимого, не умел заслужить любви народной. Мы видели, что он играл святостию клятв и волновал изнуренную внутренними несогласиями Россию для вы-год своего честолюбия. Одним словом, на-род Киевский столь ненавидел Долгорукого, что узнав о кончине его, разграбил дворец и сельский дом Княжеский. Граждане, не хо-тев, кажется, чтобы и тело Георгиево лежало вместе с Мономаховым, погребли оно вне города, в Берестовской Обители Спаса”.

Хоч як це дивно, в романі П. Загребель-ного “Смерть у Києві” бачимо інший образ Довгорукого... Але це вже інша тема.

Насамкінець із глибокою повагою назву ім’я Леоніда Махновця, лауреата Шевченків-ської премії. Майже сорок років “проживши” в архівах і бібліотеках, він повернув нам ба-гато і з того, чим можемо пишатися, і з того, що мусимо сприйняти як пересторогу. “Літо-пис руський” нині став найдоступнішим істо-ричним джерелом для широкого загалу зав-дяки перекладу сучасною українською мо-вою, який зробив Л. Махновець. Під його пе-ром по-новому заговорив з нами і поетичний епос “Слово о полку Ігоревім”.

Євген БУКЕТ

З нагоди Всесвітнього дня кни-ги 22 квітня в “Українформі” Інтер-нет-видання “ЛітАкцент”, що називає себе провідником у світі сучас-ного письменства, провело прес-конференцію “Книга і віртуальний простір”. У ній взяла участь Володимир Панченко, професор НаУКМА, головний редактор ви-дання, і письменники “нової гене-рації” Іван Андрусак і Артем Захар-ченко.

Учасники зібрання обговорюва-ли, як нині співіснують друкований та віртуальний літературні світи. Володимир Панченко у вступному слові зазначив: “Свого часу поява кіно спричинилася до песимістич-них прогнозів щодо перспектив те-атру. Проте театр не перестав існу-вати. Подібна ситуація складається тепер із книгою: поява Інтернету не

ЯК «ЛІТАКЦЕНТ» ВІДСВЯТКУВАВ ДЕНЬ КНИГИ

Традиція святкування Дня книги зародилася у Каталонії, де на День святого Юрія традиційно дарували троянду за кожен куплений книжку. 23 квітня — знаковий день для світової літератури: народилися Моріс Дрюон, Володимир Набоков, Андрій Курков, Григорій Тютюнник. І саме цього дня 1616 року померли Сервантес, Шекспір і Лопе де Вега. Беручи до уваги цей факт, Генеральна конференція ЮНЕСКО 1995 року вирішила заснувати Всесвітній день книги й авторського права. Нині його святкують у 190 країнах світу, серед яких і Україна.

означає кінець “Гуттенбергової ери”. Можна прогнозувати їх “мирне співіснування”, хоч позиції книги на певних напрямках можуть бути потіснені. Передусім це стосується поетичних видань, художньої літе-ратури загалом. Натомість відне-давня виник феномен так званої мережевої літератури. Як приклад він навів “ЛітАкцент”, дві версії яко-

го — віртуальна та книжкова (другу частину друкованого альманаху презентовано нещодавно) — лише доповнюють одна одну.

Іван Андрусак найбільше потер-пає за поезію та високу літературу, яку, як він стверджує, “неможливо читати з екрана”. До того ж, поява Інтернету дасть, як він вважає, змо-гу вивільнити книжкову сферу від

“попси”, яка мирно перетече у вір-туальний простір.

Артем Захарченко розповів про нові форми мережевої літератури, а саме: гіпертекстову, де завдяки гіперлінкам існує цілий лабіринт сюжетів; блогівську — віртуальні щоденники вигаданих користувачів; сайти-провокації — віртуальні організації, що висміюють політич-них фанатиків.

Заснований 2007 року “ЛітАк-цент”, за твердженням його авто-рів, — це спроба дієвого заперечення того, що в Україні начебто немає літературної критики. Але, як зізналися самі учасники прес-конференції, критикують молоді автори лише своїх однолітків. Для цього навіть створили книжковий рейтинг “ЛітАкцент року”, де від-

значають найкращі роботи в номі-націях “Художня література” та “Лі-тературознавство”, а також визна-чають книжку-невдачу — володаря “Золотої бульки”.

На жаль, не вистає сайту сер-йозної оцінки творів визнаних класи-ків української літератури. “Молоде покоління” літераторів називає їх “античними” українськими письмен-никами. Проте все пізнається в по-рівнянні. Мені досить прочитати кіль-ка рядків з будь-якого твору Олеся Гончара, щоб зрозуміти, що нас-правді переважна більшість авторів “укрсучліту” з їхніми переповненими нецензурною лексикою творами, як зазначив у своєму коментарі на сай-ті “ЛітАкценту” один із відвідувачів, просто “пластикові одноразові хлоп-чики й дівчатка”...

Ірина ФАРІОН,
м. Львів

Закінчення.
Початок у ч. 48, 49, 50, 52
за 2008 рік, ч. 3, 6, 10 за 2009 р.

Словорозрізнявальний наголос

Існує низка слів, що змінюють значення залежно від наголосу. Незнання такої функції наголосу призводить до кумедних ситуацій, свідком однієї з яких я нещодавно була у маршрутному таксі.

— *Пані, платіть за проїзд*, — *кинув водій навздогін добродійці, що хутко прошмигнула повз нього углиб салону*.

— *Зараз заплачу*, — *відповіла пасажирка*.

Водій, усміхнувшись, докинув: “Плакати не треба. Треба платити”.

Отож, особові форми дієслів *заплачу* і *заплачу* походять від різних інфінітивів — *платити* і *плакати*, і лише правильне наголошення забезпечує адекватне спілкування. До речі, якщо *плакати* наголосити як *плакати*, то розуміння ускладнимо ще більше. Пропоную кілька пар слів, у яких наголос розрізняє значення:

адресний — від *адрес*: вітальний *адрес* / *адресний* — від *адреса*: нова *адреса*;

батьківщина — спадщина від батьків: багата *батьківщина* / *батьківщина* — вітчизна: рідна *батьківщина*;

броня — закріплення, документ про закріплення: *броня* на квиток / *броня*: захисна обшивка: *броня* танка (кореневе наголошення іменника *броня* в українській мові первісне. Переміщення наголосу на закінчення відбулося в першій половині ХХ століття, очевидно, під впливом російської мови. Нині кореневе наголошення слід вважати рекомендованим, а флексійний наголос — прийнятним) [4, с. 130];

вигода — користь: спільна *вигода*, економічна *вигода* / *вигода* — зручність: квартира з усіма *вигодами*;

господарський — від *господар*: *господарський* син, себто власницький / *господарський* — від *господарство*: *господарський* розрахунок, себто виробничий;

засідання — зібрання людей: *засідання* сесії / *засідання* — чатування, підстерігання когось: *засідання* на злодія;

лікарський — від лікар: *лікарська* діяльність / *лікарський* — від ліки: *лікарські* рослини, препарати;

людський — від люди, людяний: *людське* ставлення / *людський* — властивий людині або пов’язаний з людиною: *людський* слід;

прошу — звертатися з проханням, клопотати: *прошу* допомоги / *прошу* — закликати, запрошувати (формула ввічливості): *прошу* сісти. (Наголос *прошу* у другому значенні має дуже широкий діалектний ареал і виходить за межі південно-західного регіону. Він стабільний у народно-розмовному мовленні, чим невпинно прокладає шлях до літературного вжитку, і навіть заступає собою перше значення) [4, с. 130; 46, с. 136—137].

шкода — жаль: *шкода* праці / *шкода* — марно, даремно: *шкода* мене вмовляти;

якось — прислівник, якимсь чином, як-небудь: треба *якось* допомогти / *якось* — одного разу, колись: *якось* я поїхав.

Форморозрізнявальний наголос

Зазначена функція наголосу розрізняє граматичні форми слів, зокрема, число і відмінок іменника: *книжки* — називний відмінок мно-

жини, *книжки* — родовий відмінок однини; *хати* — родовий відмінок однини, *хати* — називний відмінок множини. У цьому спостерігають безперечні південно-західні впливи: *знаки, порохи, роки, маки, тисячі* [46, с. 135].

Окремого коментаря потребує наголошення іменника *свята* у множині. В українських пам’ятках цей іменник у відмінкових формах множини послідовно наголошують на корені. Підтверджують це і лексикографічні праці наприкінці ХІХ—початку ХХ сторіччя. Однак останнім часом на радіо й телебаченні, а під їхнім впливом і в усному мовленні послідовно чуємо наголошення на закінченні — *свѣта*. Якщо таке наголошення і можна було б прийняти, то, як зауважує В. Винницький [4, с. 192—193] спрацьовує внутрішньомовний чинник протидії: в українській мові існує прикметник *свѣтий*, у жіночому роді *свѣта*, що зумовлює небажаний збіг іменникової й прикметникової форм. Через те не варто захоплюватися кінцевим наголосом. За “*Орфоепічним словником*” М. Погрібного, **рекомендованим** слід вважати кореневий наголос *свѣта* і

прийнятним — *свѣта*.

Односкладові іменники другої відміни у родовому відмінку однини, змінюючи закінчення, змінюють і наголос: *двору* — *двора*, *мосту* — *моста*, *столу* — *стола*. Варіантні форми наголошення в орудному та місцевому відмінках мають такі іменники: *гостями, гѣтьми*; на *гостях*; *чобѣтьми, чоботами, чоботѣми*; у *чоботах, у чоботѣх*; *грѣшми, грошима*; *дверми, дверима*; *слѣзьми, слѣзьми, слѣзоами*; на *даху, на дасѣ*.

Чи не найактивніше форморозрізнявальна функція наголосу проявляється у видових парах дієслів, що передають доконану чи недоконану дію: *відкликати* — *відкликати*, *нарізати* — *нарізати*, *відміряти* — *відміряти*, *вслухатися* — *вслухатися*, *висипати* — *висипати*, *розносити* — *розносити*.

Діалектний наголос

Діалектний наголос зумовлений двома основними територіальними тенденціями у наголошенні: південно-західній і південно-східною. Із ХІХ століття нормативно стає південно-східна тенденція наголошення слів. З огляду на це варто звернути увагу на такі по-діалек-

тному наголошені типи слів, аби уникнути цього в офіційно-діловому спілкуванні: наголошення дієслівних форм: *роблю* треба *роблю*, *пишу* треба *пишу*, *закінчу* треба *закінчу*; *плести* треба *плести*; *вести* треба *вести*; *перейдемо* треба *перейдемо*, *смієтєся* треба *смієтєся*, *живемо* треба *живемо*; наголошення присвійних, означальних і вказівних займенників: *свого* треба *свого*, *всього* треба *всього*, *того* треба *того*, *цього* треба *цього* (але *до свого, до всього, до того, до цього*).

Інтерферентний наголос

Наголошення низки споріднених слів у рідній і чужій мовах за чужою моделлю спричинює інтерферентний наголос. Українська наголосова система у часи радянської імперії під російськомовним тиском зазнала значного спотворення, у результаті чого не лише в усному мовленні, а й у нормативних словниках зафіксовано спотворений наголос як, наприклад, у словах *подушка* (було *пoдушка*), *повістка* (було *пoвістка*) тощо. Наголос був однією з найбільших перепон у процесі “*злиття мов*”, позаяк, за метафоричним висловом С. Караванського, він є “*становим хребтом*” кожної мови. Заберіть-но у французів чи поляків наголосовий стандарт їхніх мов — і зникнуть неповторні французька і польська мови [10]. Аби під впливом російської мови не зникала наголосова неповторність нашої мови, виділимо низку споріднених слів в обох мовах, що мають відмінний наголос (див. табл.).

Складні випадки наголошення чужомовних слів

Чужомовні слова здебільшого зберігають місце наголосу власної мови: *бюлетень* (бюлетені), *догмат*, *диспансер* (диспансерний), *експерт*, *жалюзі*, *квартал*, *компроміс*, *кредиторський*, *магістерський*, *маркетинг*, *медикамент*, *меніск*, *некролог*, *партер*, *псевдонім*, *регент*, *тиранія*, *факсиміле*, *фанатичка*, *фарфор* (фарфоровий), *феномен*, *філістер* (філістерство), *фольга*, *форзац*, *центнер*, *шофер*.

Зауважно на типовому наголосі у групах спільної словотвірної моделі

Аристократія, кілометр, барометр, діалог, фармація; демократія, сантиметр, спідометр, некролог, мімікрія; бюрократія, міліметр, манометр, монолог, поліграфія. Але індустрія, кулінарія, ортопедія.

Наголошення власних назв

Чи не найсолодшою музикою для кожного з нас є власні імена, правильне наголошення яких — незамінна нота у впізнаванні мелодії. Більшість теперішніх власних імен чужомовного походження, однак упродовж віків вони зазнали такого фонетичного опрацювання у кожній мові, що годі у них впізнати первісних чужинців, наприклад, *Іван* — це давньогрецьке *Йоханан*, що означає буквально “божа благодать, дар богів”, у німецькій отримало форму *Йоган*, в англійській — *Джон*, у французькій —

Ірина Фаріон

Жан, в італійській — *Джованні*, в еспанській — *Хуан*, у польській, чеській, білоруській — *Ян*, у грузинській — *Вано*, у молдовській — *Іво*, в угорській — *Йончі* тощо. Тому, коли вживаємо імена у невластивій їм національній формі, на зразок *Федя, Стьопа, Діма, Ваня, Наташа, Катя*, виникає запитання: хто ми? Можливо, анекдот декого підштовхне до пошуків.

Зустрілися дві жінки-галичанки, та й одна радіє, що матиме невістку на ім’я СВѢТА.

— *Правда, не знаю* — *Великодні чи Різдвяні*, — *додає з гіркотою*.

Приблизно щось таке крутиться з дивоглядом *СЕРЬОЖА: Се рожачи не се?*

Кожне з імен має свій наголос — без нього слово втрачає самостійність, без правильного наголосу — культуру побутування.

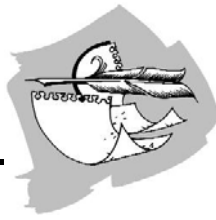
Наголошення власних імен

Серед імен із неправильним наголосом натрапляємо на такі: *Богдан* треба *Бoгдан*, *Борис* треба *Бoрис*, *Гарасим* (*Герасим*), *Конон* треба *Кoнон*, *Мирон* треба *Миرون*, *Мокій* треба *Мoкій*, *Ничипір* треба *Ничипір*, *Олег* треба *Олeг*, *Олесь* треба *Олeсь*, *Орест* треба *Орeст*, *Осип* треба *Осип* (*Йосип*), *Прокіп* треба *Прокіп*, але (*Прокопій*), *Роман* треба *Рoман*, *Станіслав* треба *Станіслаv*; *Вероніка* треба *Вeроніка*, *Євпраксія* треба *Євпpаксія*. Відмінюючи ім’я *Тарас*, пам’ятаймо про нерухомий наголос: *Тараса, Тарасом*. Із відповідним наголосом уживатимуть імена по батькові: *Богданович*, *Борисович*, *Ге(а)расимович*, *Кононович*, *Миронович*, *Мокійович*, *Ничипорович*, *Олегович*, *Орестович*, *Осипович*, *Прокопович*, *Романович*, *Станіславович*, *Тарасович*.

Наголошений перший склад в іменах *Бoгдан*, *Бoрис*, *Олeг*, *Орeст*, *Олeсь*, *Миرون*, *Рoман* — типова західноукраїнська ознака. Цю саму діалектну рису спостерігаємо у двоскладових похідних іменах із суфіксом -*к*: *Славко*, *Левко*, *Юрко* (літературна норма *Славко*, *Левко*, *Юрко*, але *Марко*), натомість у трискладових похідних іменах правильний наголос на другому складі: *Василько*, *Данилко*, *Іванко*.

Наголошення прізвищ

Наголошення прізвищ зумовлене їхнім походженням, будовою та територією побутування. До першого наголошувального типу належать прізвища, що походять від первісно загальноживих назв (апелятивів) на зразок *Баран*, *Гарбуз*, *Гонтар*, *Коваль*, *Комар*, *Слівак*, *Когут*, а також від імен, що стали прізвищами на зразок *Тарас*, *Степан*, *Богдан*. Вони зберігають місце наголосу своїх мотиваційно-твірних слів. Наголошення на зразок *Баран*, *Коваль*, *Комар*, *Гонтар*, *Слівак*, *Когут*; *Тарас*, *Степан*, *Богдан* — це алогічне намагання затемнити

джерело виникнення прізвища і віддалитися від першопричини. Однак правда від цього не зникає — і *Барани* чи *Барани* однаково *Баранами* зостаються. Мова ж бо, за німецьким поетом Гельдерліном, — найнебезпечніше благо: вона завжди свідчить, хто ми насправді. Жодному з німців, вочевидь, не спадає на думку міняти наголос у слові *Bauer* (селянин), коли його вживають як прізвище [23, с. 112—113]. Відомий мовознавець Н. Бабич такі наголосові відбігання від мотиваційних основ слушно називає снобізмом [1, с. 41]

Забув

Прийшов якось у крамницю панок із товстим портфелем. Купив, що треба, і пішов, а портфель забув на прилавку. Продавець знав цього панка, лише забув його прізвище — пам'ятає тільки, що походить воно від якоїсь тварини. Тож наздоганяючи, каже:

— Пане **Цап**, почекайте!

А цей їде собі й не звертає уваги на крик.

— **Цап, Цап, Цап!** — знову надривається крамар.

Нарешті не витримав панок, обернувся і каже:

— Я не **Цап**, а **Баран!**

— Та я знаю, що пан — скотина, та тільки забув, яка.

Другий наголошувальний тип прізвищ має суфіксальну будову.

1. На **суфіксах** наголошують:

— прізвища патронімного і матронімного значення (похідні від називання за батьком або матір'ю) на **-ак** (**-як**), **-чак**, **-ук** (**-юк**), **-чук**: *Любак, Савчак, Стояк, Гринюк, Яремчук, Катеринчук*;

— прізвища, суфікси у яких передають здебільшого згрубілі або здрібнілі значення (себто суфікси суб'єктивної оцінки з опорним суфіксальним приголосним): **-г** (**-уг-а**, **-иг-а**, **-г-а**) — *Малюга, Мишуга, Сабрига*; **-д** (**-инд-а**, **-ейд-а**, **-уд-а** (**-юд-а**)) — *Беринда, Гринда, Малюда, Бризейда*; **-й** (**-ай**, **-ей**, **-ій**) — *Ничай, Бородей, Дроботій*; **-н** (**-ан**, **-ин-а**, **-ун**, **-унь**) — *Волян, Іванина, Бакун, Андрунь*; **-р** (**-ур-а** (**-юр-а**), **-ір-а**) — *Яцюра, Стецюра, Костира*; **-т** (**-ат** (**-ят**), **-ут-а** (**-ют-а**)) — *Процев'ят, Вахута, Малюта*; **-х** (**-ах**, **-ух** (**-юх**), **-ох**, **-ох-а**, **-их-а**, **-ех**) — *Петрах* (але *Кінах, Кінаш*), *Зенюх, Пазьох, Христопиха, Мацьоха*, але *Велех*.

Тенденцію суфіксального наголошення мають прізвища із суфіксом **-аш**, очевидно, з огляду на його автохтонне походження порівняно з моделями **-уш**, **-ош**, **-иш**, **-іш**, **-еш**, що підсилені польським та угорським впливом, — *Дмитраш, Григораш, Лукаш, Матіяхш, Осташ, Федаш, але *Кінаш, Худаш, Білаш, Малаш* [28, с. 115]. Прізвище *Сабадош* залежно від території побутування (Ужанщина, південь і схід Закарпаття), має трояке наголошення *Сабадош* [45, с. XVIII, XV].*

2. На **корені** наголошують прізвища із суфіксами суб'єктивної оцінки **-с** (**-ус**, **-ас**, **-ис** (**-ись**)) — *Левус, Климас, Форись, Матись* (але зрідка *Курилас, Матвіяс, Юрас, Ханас*) [28, с. 14, 112—113]; **-ш** (**-уш**, **-ош**, **-иш**, **-іш**, **-еш**) — *Ладущ, Ярош, Прибиш, Пакіш, Кереш*;

-а-л-о (**-к-а-л-о**) — *Гупало, Бухало, Бекало*, натомість прізвища із суфіксами **-ул-а**, **-уль-а**, **-и-л-о** мають наголос на суфіксі: *Кагула, Фісуля, Бедрило*; **-а**: *Строма, Нетреба, Бера*.

3. Тенденцію до наголошення на **закінченні** мають двоскладові прізвища на **-к-о**: *Сніжко, Ціпко, Кийко*; **-о**: *Дуньо, Федьо, Гальо*; трискладові зазвичай наголошують на середньому складі: *Анд-*

рушко, Лазорко, Федірко; Захарьо, Галандьо, Тересьо.

4. Наголос у суфіксальних прізвищах на **-енко** залежить від наголосу твірного слова, від кількості складів, фонетичного передсуфіксального складу:

а) наголос на **третьому від кінця складі** мають прізвища на **-щенко**: *Андрущенко, Онищенко, Ющенко*;

-ченко, що мають **приголосний звук** перед **ч**: *Бабченко, Васильченко, Марченко*;

— утворені від іменників на **-а** (**-я**) **зайка** — *Заїченко, Семенюка* — *Семенюченко, Федоряка* — *Федоряченко*;

— утворені від іменників чоловічого роду на приголосний та **-о** з нерухомим наголосом в однині на другому або третьому складі: *Адам, Адама* — *Адаменко, Антін, Антона* — *Антоненко*;

— утворені від прикметників із наголошеним другим чи третім складом: *гаркавий* — *Гаркавенко, череватий* — *Череватенко*;

б) наголос на **другому від кінця складі** мають здебільшого прізвища

— на **-ченко**, у яких перед **ч** виступає голосний звук: *Бабиченко, Калениченко, Мірошниченко*;

— утворені від іменників — особових та загальних назв чоловічого роду з нерухомим наголосом в однині на першому складі: *дід, діда* — *Діденко, бондар* — *бондаря* — *Бондаренко, Гнат* — *Гната* — *Гнатенко*;

— утворені від прикметників із наголошеним першим складом: *білий* — *Біленко, довгий* — *Довженко, хитрий* — *Хитренко*;

— утворені від слів, у яких наголос у непрямих відмінках перетягується з основи на закінчення: *гончар* — *гончаря* — *Гончаренко, скляр* — *скляра* — *Скляренко, Тиміш* — *Тимоша* — *Тимошенко*;

— утворені від слів із наголосом на закінченні: *коляда* — *Коляденко, Павло* — *Павленко, шульга* — *Шульженко*.

Деякі прізвища мають подвійний наголос *Сергієнко, Гордієнко, Денисенко*, однак із тенденцією наголошувати другий від кінця склад, себто суфікс **-енк** [25, с. 37—39].

5. Окрему групу наголошення становлять прізвища, у яких наголос виконує роль розрізнення між власною та загальною назвами. Прізвища присвійно-прикметникової моделі на **-ів** (**-іів**), **-ин** на відміну від присвійних прикметників (*Степанів, Хомин*), мають наголос на корені: *Степанів, Хомин, Лесів, Грицьків, Кирчів, Смолин, Вербин, Лесин*; у присвійно-патронімній моделі на **-ович**, **-евич** наголос із кореня переміщується на суфікс: *Іванович* — *Іванович, Григорович* — *Григорович*. Так само перемістився наголос із закінчення на суфікс у прізвищах, що походять від іменників IV відміни: *Гайдученя* (*гайдученя*), *Зубеня* (*зубеня*).

6. Складні прізвища здебільшого мають наголос на другій основі: *Чорновіл, Рябоштан*; у прізвищах, до складу яких входить форма наказового способу, простежено тенденцію наголошувати саме цю форму: *Тягнирядно, Свербигуз, Тягнибік, Непиїввода, Гуляйвітер*.

7. Чужомовні власні назви здебільшого наголошують так, як у мові-джерелі: у французькій прізвища мають наголос на останньому складі: *Дюма, Дерида*, англійські — на першому складі: *Гамлет, Макбет* (але під впливом частоти вживання *Шекспір, Ньютон*), польські — на передостанньому складі — *Тувім* [14, с. 106].

— **Пе-пе-пе-петренко**.

— Ви що, **зайка**?

— Ні, **тато** був **зайка**... а **паспортист** був **сволота**.

Запам'ятаймо правильне наголошення деяких назв територій із суфіксом **-щин-**, що зберігають місце наголосу твірних слів:

Бойківщина (*бойки*), *Васильківщина* (*Васильків*), *Лемківщина* (*лемки*), *Полтавщина* (*Полтава*), *Коростишівщина* (*Коростишів*), *Пустомитівщина* (*Пустомити*), *Сумщина* (*Суми*), *Яворівщина* (*Яворів*).

На особливу увагу заслуговує наголос назви нашої країни *Україна*, що пов'язано з походженням цього слова та його значенням. Існує дві найпоширеніші версії: “самобутнього” і “прикордонного” походження цієї назви. Згідно з першою версією, слово *Україна* походить від слова край “відрізок, шматок землі” [20, с. 117—118; 34, с. 20, 39]. На означення простору в праслов'янській мові вживали спеціальний суфікс **-ина** (*дол* + *ина* = *долина*, *низ* + *ина* = *низина*). За цим самим зразком утворилося слово *країна* (*край* + *ина*) у первісному значенні “територія, яка належить племені”. Поряд з іменником *край* існував іменник *украй* “відрізок від шматка; відділений шматок землі; відділена частина території племені; крайня межа відділеної частини території племені”.

Відповідно до другої версії так званого прикордонного походження слово *україна* утворено від прикметникової словосполучки у *края* із додаванням цього самого суфікса **-іна** зі значенням “крайня прикордонна частина території країни”, розуміло, що про окраїну якоїсь іншої країни не йдеться [43, с. 680]. Протягом XV—XVI ст. у слові *україна* відбувався процес зміни первісного наголошення: у словах на **-ина** (**-іна**, **-іна**) суфікс почав перетягувати наголос на себе (пор. *батько* — *батьківщина* — *батьківщина*, *горох* — *горошина* — *горошина*, *риба* — *рибина* — *рибина*, *хуртовина* — *хуртовина*; так само *Україна* — *Україна*) [20, с. 119]. Творчість Т. Шевченка свідчить, що ще у XIX столітті цей наголос був варіантний:

Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.
 (“Чи ми ще зійдемося знову?”)

Навіть в одному вірші — варіантний наголос:

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Малогу сліду не покину
На нашій славіній Україні,
На нашій — не своїй землі”.
 (“Мені однаково, чи буду...”).

Література

- Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. — Львів, 1990.
- Винницький Василь. Українська акцентна система: становлення, розвиток. — Львів, 2002.
- Карава́нський Святослав. Про “становий хребет” мови // Літературна Україна. — 16. 09. 2004.
- Кочан І. М., Токарська А. С. Культура рідної мови. — Львів, 1996.
- Півторак Григорій. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. — Київ, 2001.
- Пономарів Олександр. Культура слова. Мовностилістичні поради. — Київ, 1999.
- Промова, або де ми помиляємося... — К., 2006.
- Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. — Київ, 1966.
- Худаш М. Л. Як, чому і відколи Русь стала Україною, а русини українцями? (до питання генези хоронімо України та етноніма українці) // Народознавчі зошити. — 2005. — № 5—6.
- Чучка Павло. Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. — Львів, 2005.
- Шевельов Юрій. Внесок Галичини у формування української літературної мови. — Львів — Нью-Йорк, 1996.

ТАРАС КИЯК: «У МОЄМУ РОДУ НЕ БУЛО РОЗЛУЧЕНИХ, АЛКОГОЛІКІВ, ЗЛОДІЇВ І КОМУНІСТІВ»

Після інтерв'ю мій співрозмовник зауважив, що воно вийшло еклектичне. Та не більш еклектичне, ніж життя цієї людини — Тараса Кияка. Ось деякі факти з його біографії: стояв біля витоків Руху, брав участь у руйнуванні Берлінської стіни, став автором 10 статті Конституції України, був народним депутатом II скликання, очолював товариство “Просвіта” і ТУМ у Чернівцях, займався проблемою острова Зміїний і навіть самотужки на байдарці мандрував Дністром. Як зізнається Тарас Романович, доля завжди кидала його у вир суспільно-політичних подій, тому напередодні 65-річчя згадати є що.

— Ви народилися на Львівщині у вчительській сім'ї, але Ваш батько був не лише вчителем...

— Так, батько закінчив три курси духовної семінарії у Львові, але не встиг висвятитися. Наша сім'я змушена була піти у мандри, адже батько — воєк УПА. До 1956-го постійно крутилися Західною Україною, саме цього року КДБ докопалося до суті, і його тінь супроводжувала родину аж до незалежності. У підпіллі батько висвятився на священника і багато років працював підпільним отцем. Удень — учитель Роман, уночі — отець Андрій.

— На той час Ви були ще зовсім малим хлопчиком, чи розуміли, що відбувається?

— Безумовно, розумів із самого дитинства. До нас часто приходили священники, вночі сповідали, вранці йшли. Бувало, що їх дорогою ловили, і я це все бачив. Нас виховували у національному дусі. Ми знали своїх предків. У моєму роду було багато визначних людей. Багатьох родичів вивезено до Сибіру. Пишаюся своїм походженням і часто повторюю, що за 150 років у нас не було жодного розлученого, алкоголика, злодія і комуніста.

— У сім'ї Ви найстарший, допомагали виховувати трьох братів і сестру. Із п'яťох троє — доктори наук. Таке наукове працелюбство — генетичне?

— Мабуть, взяно діло виховання. Однак мій шлях як науковця був непростим. Нині я германіст, завідувач кафедри теорії й практики перекладу з німецької мови Київського національного університету імені Т. Шевченка, почесний доктор Інституту Придунайських країн та Центральної Європи у Відні, автор близько півтори сотні наукових статей і монографій. Та докторську дисертацію захищав у Москві, захист тривав близько дев'яти годин. Захищався у закритій установі — в Інституті перекладчів Радянської армії. За день до захисту надійшла довідка, чиїх батьків я син, та я був готовий відстоювати свою позицію.

— 90-ті роки стали переломними для всіх українців, а для вас — особливо.

— Демократичні рухи застали мене не в Україні. Все почалося з того, що я прибув до Лейпцигу працювати в університеті. Саме там уперше взяв участь у демонстрації й разом з німцями розбирав Берлінську стіну. До речі, досі зберігаю її шматок як сувенір. Та у Німеччині разом із піднесенням в мене виникло й інше почуття — у власній країні поки що все по-іншому. Але незабаром зміни настануть і в нас.

— У контексті життя країни постає питання: чи не вважаєте свою боротьбу 90-х марною, адже багато здобутків тих років ми не зуміли зберегти, наприклад, національну єдність, оптимізм?

— За сталінщини Україна втратила дуже багато інтелекції, тому новим поколінням на генетичному рівні не передалися ті цінності, за якими може жити і розвиватися держава. У 1990-ті ми зібрали всі свої сили і таки зуміли вибухнути як нація, та цього, звісно, недостатньо для існування країни. Тепер у партійних лідерах — люди пересічні, які

відстоюють власні економічні інтереси. Ці особи не є духовними поводирями нації — ось у цьому проблема.

— Якщо говорити про Ваш внесок у розвиток Української держави, не можна оминати Вашої участі у написанні Конституції.

— Із формулюванням 10 статті допоміг покійний Вадим Гетьман. Ця стаття — одна з моїх гордостей не тільки періоду перебування у Верховній Раді, а й загалом. Її проєкт від 26 червня висить у мене в рамці на стіні. Текст так виписаний, що наші недруги не мають за що причепитися і реалізувати свою мрію про двомовність. Я проаналізував 120 конституцій світу і переконався, що в жодній країні двомовності не існує. На папері — так, а насправді домінує одна мова. Коли в нас порушують мовне питання, всі забувають згадати постулат Гаязької конвенції про регіональні мови. У документі йдеться про те, що всі національні меншини повинні знати і послуговуватися державною мовою.

— Окрім здобутків у громадському житті, Ви маєте аж три здобутки, якими, мабуть, найбільше пишається кожна людина. Це Ваші діти — двоє синів і донька.

— Виховуючи власних дітей, ми з дружиною намагалися підтримувати ті традиції, у яких виховували нас самих. Діти знають з десяток колядок, особливо важливе для нас святкування Різдва та Великодня.

— Окрім дотримання сімейних традицій, Ви долучали дітей до важливих державних справ. Наприклад, якось під час екологічних замірів води у подорож Дністром узали своїх синів.

— Тоді ми і справді не просто мандрували, а робили екологічні заміри. Саме у той час активно діяв зелений рух Буковини. Старшому Андрієві тоді було 14, молодшому Максимові — 5 років. Тоді взяли з собою ще й Андрієвого друга та пливли на двох байдарках: я з Максимом — в одній, а Андрій з другом — в іншій. Уявіть мій переляк, коли в одному швидкоплинному місці байдарка старшого сина відстала настільки, що її навіть не було видно. Та вони нас наздогнали. Чую, хлопці впливають з-за повороту і співають українських пісень...

— Ви були у великій політиці, чи хотіли б бачити в ній своїх дітей?

— Почну з доньки. Вона займається наукою — філолог, тому навряд чи їй потрібна політика. Старший син — кандидат економічних наук, працює у банку, відмовився повертатися в управлінську справу. На противагу йому молодший (кандидат філософських наук) їде в політику, зараз працює в Інституті стратегічних досліджень, активно намагається брати участь у суспільному житті, дуже прогресивний. Думаю, за такими молодими людьми — майбутнє Української держави. І не тільки за Максимом, а й за Андрієм та Лесею, адже всі вони дуже наполегливо працюють й завжди намагаються досягати тільки найвищих результатів.

Спілкувалася **Леся ВОРОНЮК**, м. Чернівці

ЯК ВРЯТУВАТИ ДУХОВНИЙ МАТЕРИК?

Фото
Ксенії Гладішевої

Прес-конференція “Врятовані скарби Чорнобильської Атлантиди”, що відбулася в Укрінформі, привернула увагу не лише журналістів, а й літераторів, громадських діячів. Адже видатна українська поетеса Ліна Костенко, директор Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф Ростислав Омеляшко, відомий громадський діяч, кіносценарист, режисер фільму “Чорнобильський час” Леонід Мужук розповіли про Чорнобильську зону не лише як про територію, вражену високими дозами радіації, а про край дивовижної природи, визначних пам’яток архітектури, талановитих і добрих людей. Як воскресити для активного життя тисячі гектарів землі, як викоринити у психології керівництва злочинну традицію замовчувати причини і наслідки катастроф? Що необхідно зробити, щоб зберегти культурно-мистецьку спадщину цього загубленого краю, створити музей Чорнобильської зони? Саме ці та інші животрепетні теми було порушено під час прес-конференції, на якій побували працівники нашої газети.

ЇЇ ГОЛОСОМ ПРОМОВЛЯЄ СОВІСТЬ

Євген БУКЕТ

Тарас Шевченко став пророком України в XIX столітті. Колись я замислювався: хто з письменників, які народилися і виросли в столітті XX, залишиться в Україні назавжди? Роздуми зрештою зупинилися на величній постаті. Її ім’я — Ліна Костенко.

Бувають дні, заради яких варто бути журналістом, навіть якщо іноді на три місяці затримують заробітну плату. В ці дні завдяки роботі зустрічаєш людей, що уособлюють країну, в якій живеш, і яку, незважаючи ні на що, так палко любиш. У такі дні переосмислюєш погляди на деякі, здавалося, давно зрозумілі істини. 23 квітня “Укрінформ” подарував другу в моєму житті зустріч із Ліною Костенко.

23 роки тому українську землю чорною тінню накрила полинова зірка. Чорнобильська катастрофа зламала і продовжує нищити мільйони людських душ. Без сумніву, тінь цієї зірки супроводжуватиме наших нащадків ще не одну сотню років. Це розуміють усі — окрім тих, кому передусім слід це розуміти, — українським владцям. Доводиться щороку в переддень сумних роковин нагадувати про найближчу до нас у часі трагедію українського

народу, про її наслідки. Саме заради цього Ліна Костенко з’явилася перед журналістами в переповненій залі інформаційного агентства.

Мальовниче Українське Полісся 26 квітня 1986 року через людську необачність перетворилося на зелену пустелю. Тисячі гектарів землі з містами, селами й автошляхами спорожніли й опинилися в кільці колючого дроту, за потрійним кордоном міліції. Зона. Туди приїждять на екскурсії іноземці, звідти вже два десятки років нелегально вивозять деревину і металобрухт, там переховуються злочинці. Щороку в Зоні людно лише в поминальний тиждень, а в інші дні поодинокі мешканці відселених сіл, які колись не змогли жити в чужому середовищі й повернулися в рідні домівки, існують поза межами цивілізації. Тому й радіють вони щоразу, коли до них у гості завітає чергова етнографічна експедиція. Ліна Костенко багато років поспіль працює в таких експедиціях і знає всі спорожнілі поліські села та їхні нинішні мешканців.

Усіх цікавлять питання: чому мовчить Ліна Костенко? Чому рід-

ко з’являється на публіці? Чому не видає щороку нові книжки? Ліна Василівна тактовно ухиляється від відповідей. За часів тоталітарного режиму краще було мовчати, ніж говорити. А нині, коли народ і влада існують у паралельних світах, коли літературне мистецтво перетворилося на “укр-сучліт” з яскравим наголосом на “суч”, коли всі забули, що є така земля, де Україна вже вмерла... Чи є сенс говорити, писати, друкуватися? Це питання зрештою поставила присутнім і собі Ліна Костенко. Гадаю, що незабаром матимемо відповідь на нього. Адже Ліна Василівна зауважила: “мабуть, уже пора”. Думаю, що її почули і зрозуміли всі присутні в “Укрінформі”. Бо кожне її слово було влучним і мало глибокий підтекст. Ніхто з народжених і визнаних у XX столітті й живущих нині не може зрівнятися з Ліною Костенко. Принаймні мені так здається...

Леонід Мужук, Ліна Костенко, Ростислав Омеляшко
відповідають на запитання журналістів

НА ВІДСТАНІ ЗАБУТОГО ЧАСУ

Олена ШУЛЬГА

Понад два десятиріччя минуло відтоді, як ми почули тривоже “Чорнобиль”, “радіація”, “період напіврозпаду”. Уже звикли жити з цим, часто забуваємо запитувати, чи не із Зони, бува, чорниці продають бабусі. Забуваємо і про людей, які колись жили там, де тепер Зона. Повертаються вони туди раз на рік — “на гробки”, щоб вклонитися рідним могилам. І вже не впізнають місць, де стояли їхні хати.

А була самобутня поліська культура — духовна і матеріальна. Її вже не повернути, можна лише відтворити її образ. Це ставить за мету Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф МНС України. Його узаконали лише 2001-го, через десять років після того, як у Зоні відчуження почали працювати історико-культурологічні експедиції з надією, що історія й культура, які загинули, воскреснуть у нашій пам’яті. Адже Зона — це цілий материк духовної культури: Чорнобиль уперше згадано у літописах ще 1193 року; це зникаючі говірки, устрій життя, календарні й родинні обряди, звичаї, традиції, матеріальні пам’ятки. Експедиція фіксує все, що можливо: інтер’єри, архітектуру, живе мовлення людей, які залишилися там, щоб відтворити культурно-історичну модель цієї території.

Із 1993 року було організовано 35 історико-етнографічних експедицій і понад 70 спеціалізованих експедиційних виїздів. Майже в кожній експедиції брала участь Ліна Костенко. На прес-конференції “Врятовані скарби Чорнобильської Атлантиди” в “Укрінформі” вона без оптимізму говорила, що Зона — модель можливого майбутнього України. У Зоні люди живуть в умовах, в яких неможливо жити. Часто у них нема електрики, взимку воду п’ють із Прип’яті, бо їм не під силу її дістати з криниці. Наприклад, у селі Луб’янці жило 55 осіб, а залишилося шість. Люди спиваються, злочинці-заброді їх убивають у пошуках чогось цінного. Тож людей у Зоні дедалі менше. Зараз їх приблизно 250 осіб, у Шепеличах двоє. Треба дати цим людям гідно дожити на рідній землі. Після них тут ніхто не селитиметься, села підуть у землю — буде пуша, як на початку віків. Не називаймо цих людей самоселами — це корінний етнос, вони мають право на цю землю, бо народилися і зросли тут, на них трималася ця земля. Переселення поліщуків — це етноцид.

Тепер Центрові захисту культурної спадщини від техногенних катастроф потрібне приміщення, щоб зберігати експонати. Зараз вони перебувають у Чорнобилі, в Іванкові, частково в Києві. Слід створити музей Чорнобильської Атлантиди. За словами Ростислава Омеляшка, керівника Центру, треба 3 000 квадратних метрів, щоб зберегти пам’ять про 27 тисяч квад-

ратних кілометрів занепащеного краю. Обстежено і зібрано цінності у 350 населених пунктах Українського Полісся. Учасники експедицій знайшли методи дезактивації радіоактивних експонатів: вони застосовують механічні (щітки, пилососи, інше) і хімічні (щавелева кислота тощо) засоби. Музей-ар-

хів, на переконання Ростислава Андрійовича, повинен бути саме в Києві, адже тут пролягає межа між Поліссям і Лісостепом.

А Чорнобиль димить... У втраченій землі, що не знає плуга, у пам’яті дітей, які ростуть відірваними від прабабківщини на відстані забутого часу...

УСОБЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ

Сергій КЛИМКО

На думку Сергія Кримського, національна ідея — насамперед вчинки та досягнення представників народу, вписані у загальноцивілізаційний розвиток людства: конкретна справа завжди важливіша за красиві слова. Тим цінніший приклад Ліни Костенко, майстрині “красного слова”, що відкладає творчі завдання і спрямовує зусилля на інколи рутинну польову роботу з порятунку культурної спадщини. Нерозуміння, а подекуди й опір чиновників, з яким щодня стикаються ентузіаста культурної справи, у випадку з науковим центром за-

хисту культурної спадщини ще раз нагадують про проблему національної еліти, невідповідність уявлень про неї у влади та інтелігенції. Місце національної еліти — десь поміж державою та громадою, місце арбітражу, інстанції незаангажованого судження, важливого для всієї країни. Відсутність такої інстанції суспільної совісті позбавляє громадян можливості усвідомлено і небайдужо діяти в національних інтересах у злагоді з державним апаратом.

У такій ситуації залишається єдино правильний вихід — сподіватися на власні сили і власною працею надихати інших.

ЗБЕРІГАТИ ГІДНІСТЬ СВОЄЇ ПРОФЕСІЇ

Надія КИР’ЯН

Добре пам’ятаю кінець квітня 1986 року. Сухе колюче повітря, чутки про вибух на реакторі, думки про найстрашніше.

Вражає безвідповідальність влади на всіх рівнях: у той час, коли дітям не бажано було навіть виходити на вулицю, школярів Київщини посилали на сілгосп-роботи — рвати редиску на полях, 1 травня проводили святкові демонстрації. А владоможці швиденько вивозили своїх дітей якнайдалі від Чорнобиля.

На прес-конференції вразили документальні кадри з фільму Леоніда Мужука “Чорнобильський час”: виявляється, робітники, які проводили аварійні роботи після катастрофи, не мали навіть відповідного спецодягу, працювали в бавовняних робах, що свідчить про повну байдужість до людини навіть в екстремальних обставинах.

Ліна Костенко розповіла про село Листвин, що в Зоні, в Овруцькому районі, де люди організувалися в громаду й вирішили “не пропасти”. Це село живе й розвивається. А поруч — мертві села.

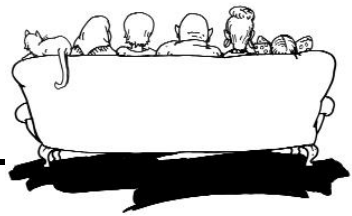
Не варто сподіватися на владу. Вразив приклад, який навів Ростислав Омеляшко, як він неодноразово звертався з проханням надати приміщення для музею. Добровільні історико-етнографічні експедиції, які проводилися з 1993 до 2008 року, дослідили й зібрали експонати в 350 населених пунктах Центрального Полісся (зокрема в 140 селах у Зоні відчуження та обов’язкового відселення). Десятки тисяч безцінних експонатів нині ніде розмістити.

Але зрушити справу з місця не вдалося. “Я, наприклад, ініціюю звернення, йду до свого керівництва, пишу лист, — розповів Ростислав Омеляшко. — Мій начальник відділу в міністерстві візує цей лист, потім начальник управління, начальник департаменту, заступник міністра і міністр підписують. Іде лист, наприклад, до Президента. Президент дає доручення Кабміну, Кабмін — міністрам, той заступникові, далі начальникові управління, начальникові відділу, а начальник відділу дає мені доручення відповісти на мій лист. Це стара радянська система. Скільки вже було доручень і від Кабміну, і від Президента! Чим закінчується таке листування? Нічим! Приміщення для музею як не було, так і немає”.

Ліна Костенко вважає, що єдина дієва сила в нашій державі — свідомо частина журналістів. Помаранчева революція почалася з журналістської. Журналістська солідарність, бажання не писати неправду багато важить. “Журналісти — очі суспільства, яке спить, слух суспільства, яке не чує. Бажаю вам бути голосом суспільства і таким, щоб суспільство почуло і весь світ чув правду, — сказала Ліна Костенко. — Працюйте, зберігаючи гідність своєї професії, й тоді ви дуже багато чого врятуєте”.

Отже, треба служити не господареві, який платить, а власній землі, людям. Врятуватися можемо лише разом. Нас розділяють — купують, залякують — і владарюють. Не піддаваймося!

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Києво-Могилянська академія,
“Всесвіт”

Культовий упродовж останніх тижнів фільм “Тарас Бульба” режисера Володимира Бортка та співрежисера Миколи Гоголя постає новітнім кінематографічним прочитанням повісті “Тарас Бульба” єдиного і неповторного Миколи Гоголя. Попри те, що режисер у виступах для преси заявляє, що він прагнув чітко дотримуватися гоголівського оригіналу, в кінематографічному тексті можна було помітити деякі “відхилення” й актуалізовані ідеологічні моменти імперського міфу.

Передовсім варто сказати, що фільм — версія української (“руської”) історії XVI століття, часу кривавих сутичок між козацтвом і ляхами, татарами й турками. Російський вектор у фільмі наче не згадано. Саме триада *ляхи—татари—турки* у фільмі постає в образі “чужого”. Постійно артикулюється їхня відмінність, *чужість*, ворожість, передовсім на релігійному рівні (інша віра). Військові виступи на чолі з Тарасом Бульбою — як виступи за збереження і захист рідної (російської) православної християнської віри, це боротьба проти “вихрестів”, які чинять безлад на українських землях, вирізуючи українські поселення, грабуючи. Зокрема епізод, у якому Тарас Бульба дізнається, що його поселення вирізали ляхи, вбили його дружину, віддзеркалює саме цю тезу. Проте у військових виступах простежується чіткий ідеологічний підтекст (“руськість”, захист віри, обраність у збереженні православ’я, мовляв, саме руський народ має вберегти християнську православну віру, бо доки буде віра, доти існуватиме і руська земля). В такий спосіб формується міфологема руської землі, її історичної доленосності, незнищеності.

Цікаво, що “пролог” до фільму має саме ідеологічне забарвлення: перед нами — ідеологічна канва. Такого “прологу” немає в оригінальному тексті Гоголя (повість починається з приїзду синів Тараса Бульби додому). Тарас Бульба закликає всіх боронити руську землю і руську віру, які потерпають від нападів турків і татарви (одразу ці народи постають як ворожі, агресивні, тобто *чужі*), від внутрішніх міжусобиць. Але ідеологічний момент простежується відчутно, зокрема, ряснуче на тлі першої заставки з “рекламою” каналу “Россия” перед початком фільму.

Звичайно, найвиразнішою ідеологічно була сцена фатальної розгромної битви, коли на допомогу ляхам підійшов інший *варшавський* загін. Смерть козаків зображено з неприхованим ідеологічним просорійським підтекстом, у душі імперського звитяжництва. “Руськість” артикульовано як головну провідницьку ознаку, яка реалізує себе через концепції *руської православної церкви, руської віри, руської землі*. Усі ці гасла — складові риторики Російської імперії, яка вибудовувала свою *інакшість*, наголошуючи на вірі православній як головній святині, за яку треба проливати кров, бо ці війни святі, за “Христа навіки на руській землі”. Те, що кожен козак помирав із прощальним словом до “отечества”, було відверто невдалим піаром російської імперськості.

Також варто звернути увагу і на постійні звертання в козацькому колі одне до одного як “товариш”. Безперечно, таке слово неодноразово трапляється в тексті “Тараса Бульби” Гоголя, але жодного разу — як звертання. Козаків названо *товаришами* в авторському мовленні, але навряд чи було природно в часи Гоголя писати про козацькі віча, на яких кожен говорив “Товаришу Бульбо!” Така ри-

«ТАВАРИЩ» БУЛЬБА, або КІНОІДЕОЛОГІЯ НЕ ВІД ГОГОЛЯ

торика віддзеркалює пізніший етап у житті Російської (радянської сталінської) імперії. Нині пересічний підімперський постсоветський російський глядач це сприймає, можливо, нормально. Але всі ці елементи вказують на те, що фільм має чітке ідеологічне підґрунтя: сформувати образ могутньої руської (в російській мові це також прочитується і як російської) землі, що є Богоспасенною, адже сам Бог скеровує руку козацьку, щоб захистити рідну землю від ворога. Часом (сцена козацької загибелі зі словами-освідченнями до рідної землі на устах) відчуваємо, що ця війна — священний російський *джихад*. У такому разі “дух” Гоголя постає переписаним, не автентичним; якщо те, що знято, справді — **за Гоголем**, то такого Гоголя можна назвати ідеологом російського імперського шовінізму.

Ще одне припущення в “ідеологічності” фільму полягає у змалюванні ляхів. Попри позірну претензійність зробити фільм “політкоректним”, зокрема через уникання слова “жиди” (його замінено *шинкарями*), в мовленні польських героїв можна помітити особливість: фрази, сказані у фільмі польською мовою, занадто наближені до української, тобто здалось, що було використано лексику, наближену до української. Натомість українські елементи в мовленні козаків (та й то переважно Тараса Бульби — Богдана Ступки) видаються вкрай дрібними, козацтво постає як військово-політична сила, яка захищає інтереси руськості (можна помітити, наскільки інакше звучать українські лексеми в мовленні Богдана Ступки та, скажімо, Михайла Боярського). В такому разі однозначну демаркаційну лінію проведено між “руськими” та представниками іншої віри (ляхи — католики, османи — мусульмани). Можливо, це припущення перебільшене, тому не беруся його стверджувати.

Суперечка між Андрієм та Остапом після жорстокого покарання одного з козаків за вбивство також відображає цікаві моменти фільмової риторики. У повісті Гоголя прямої мови між синами Бульби немає, цей епізод незначний, його автор згадує: “Но более всего произвела впечатление на Андрия страшная казнь, определенная за смертоубийство. Тут же, при нем, вырыли яму, опустили туда живого убийцу и сверж него поставили гроб, заключающий тело им убиенного, и потом обоих засыпали землею. Долго потом все чудился ему страшный обряд казни и все представлялся этот заживо засыпанный человек вместе с ужасным гробом”. Натомість Остап говорить про те, що для нього найважливіший чинник — рідна земля, саме

руська земля. Андрій — герой-“космополіт”, який каже, що ми могли народитися й на іншій землі.

І що тоді? Рольові позиції агресора і захисника зміняться? Як же бути з римським правом? Андрій постає героєм, що для нього існує особистісний вимір, який прагне осмислити ситуацію, визначити власну позицію, а не служити великій ідеї. Козаки у фільмі — служители саме великого ідеологічного наративу, але саме для імперії вони “позитивні”, а всі “непевні” — зрадники, яких слід знищити. Здається, що у фільмі Бортка ця радянська теза проглядає досить чітко: Остап *свій* — Андрій *чужий*. Заради власного захисту Остап виступає і проти батька (дискурс сили), натомість Андрій схиляється до розмірковування над ситуацією, хоч він також має надзвичайну фізичну силу (епізод із пострілом під час “розваг” на Січі). Але Андрій — роздвоєний образ саме тому, що він як Гамлет, розмірковує над учинком і не йде виконувати покладену на нього місію як людина — функція імперської системи, потрібна для здійснення великої місії (навіть мовлення Андрія та Остапа різняться: не той тепер Остап, більш схожий на героя з “Бригади”).

Рефлексії Андрія зближують його з героями гамлетівського типу. *Подвійність* Андрія реалізована через другу сюжетну лінію: історію заоханості (реалізація вальтер-скоттівської моделі). Подібно до античної Антігони, Андрій, з одного боку, має втілювати громадянський обов’язок, а з іншого — закохується в польку, яка належить до табору “ідеологічного ворога”. Проте для Андрія, крім громадських цінностей, існують інші — людські. Він закохується і в такий спосіб прирікає себе на трагічну розв’язку. Історія кохання не може бути примирена ані для Гоголя, ані, тим більш, для Бортка. Можливо, примирення в майбутньому: зрештою, польський воевода такий не вбиває дитини дочки. Якоїсь миті в ньому перемагає *людське*, відчуття свого зв’язку з немовлям. У повісті Гоголя також маємо цю дволинійність, колізію громадянського обов’язку та сили почуттів, що не знаходять примирення.

У самій повісті Гоголя багато пафосно-героїчних епізодів, козаків змальовано у “богатирському” романтичному сенсі. Але в Бортка візуальна образність набуває особливого розмаху, зокрема на тлі музичного супроводу Ігоря Корнелюка, автора музики і до “Бандитського Петербурга”. Щоправда, перша зустріч із Січчю, коли Тарас привозить двох синів, має іронічний вигляд: Січ зображено як простір розкріпаченого духу, схлищеного до бурхливої пиятики й бешкету.

У козацьких колах також часто виникають підводні течії, демократичний вибір кошового не є насправді демократичним. Цей момент критичного ставлення до козацьких виборів маємо і в оригінальному тексті Гоголя: “Таким образом кончилось шумное избрание, которому, неизвестно, были ли так рады другие, как рад был Бульба: этим он отомстил прежнему кошовому; к тому же и Кирдяга был старый его товарищ и бывал с ним в одних и тех же сухопутных и морских походах, деля суровости и труды боевой жизни. Толпа разбрелась тут же праздновать избранье, и поднялась гуляня, какой еще не видавали дотоле Остап и Анд-

рий. Винные шинки были разбиты; мед, горелка и пиво забирались просто, без денег; шинкари были уже рады и тому, что сами остались целы. Вся ночь прошла в криках и песнях, славивших подвиги. И взошедший месяц долго еще видел толпы музыкантов, проходивших по улицам с бандурами, турбанами, круглыми балалайками, и церковных псаломщиков, которых держали на Сечи для пеня в церкви и для восхваленья запорожских дел”.

Саме жид у повісті допомагає Тарасові Бульбі побачитися востаннє з Остапом, саме Янкель приносить Тарасові звістку про те, що Андрій у місті, що він закохався в чарівну польку. Так, образ жида виконує важливу роль у сюжетотворенні повісті. Образ скривдженого жида, який має шукати для себе захисту в різних сил (стереотипізація), у фільмі знаходить інший акцент: жиди служать козакам не лише з міркувань зиску. Янкеля й Тараса Бульбу поєднує зв’язок значно глибшого рівня, зрештою, саме Тарас врятував життя Янкелю. Але жид міг би забути цей вчинок, натомість він безстрашно йде разом із військом на ляхів (у фільмі ця деталь знаходить яскраве позначення). Деякі сцени у фільмі змінено, дещо випущено. Так, Янкель пропонує їхати до Варшави “з рибою”, але цього немає у фільмі Бортка. Жид вірно і віддано служить “руській душі” (чи не є це також політичним реверансом нинішньої політичної ситуації?).

Підводячи ризик, можна сказати, що екранізація “Тараса Бульби” виконує за нинішніх умов функцію потвердження російського великодержавного міфу, оскільки у стрічці яскраво змальовано стратегію творення великого проімперського наративу, побудованого на основних концептах православної віри, Богообраності російського народу, вірі в незнищенність руської (читай — російської) землі. Козацтво, що було особливим становим військово-політичним утворенням на українських землях, сформоване для захисту прикордоння від нападів османів, татар тощо, вписано в парадигму великого імперського міфу; це те козацтво, з якого з часом постане дворянське російське козацтво, яке буде в палаці Катерини II в Петербурзі, коли по черевичках для Оксани на чорті прилетить Вакула. Це те “козацтво”, яке захищає руську віру, яке вірить у те, що ця земля є землею Христа, яке водночас своїми вчинками заперечує основні християнські закони (які, проте, частково усвідомлені для Андрія). Трагічні епізоди, в яких козаки помирають зі словами “За руську ві-

ру! За руську землю!” перетворюють фільм на *кітч*.

Безперечно, в автентичному тексті Гоголя існує багато моментів, які дають часткове право для подібної інтерпретації: “Бульба был упрям страшно. Это был один из тех характеров, которые могли возникнуть только в тяжелый XV век на полукочующем углу Европы, когда вся южная первобытная **Россия**, оставленная своими князьями, была опустошена, выжжена дотла неукротимыми набегами монгольских хищников; когда, лишившись дома и кровли, стал здесь отважен человек; когда на пожарищах, в виду грозных соседей и вечной опасности, селился он и привыкал глядеть им прямо в очи, разучившись знать, существует ли какая боязнь на свете; когда бранным пламенем обьялся древле мирный славянский дух и завелось козачество — широкая, разгульная замашка русской природы, — и когда все поречья, перевозы, прибрежные пологие и удобные места усеялись козаками, которым и счету никто не ведал, и смелые товарищи их были вправу отвечать султану, пожелавшему знать о числе их: “Кто их знает! у нас их раскидано по всему степу: что байрак, то козак” (что маленький пригорок, там уж и козак). Это было, точно, необыкновенное явление **русской** силы: его вышибло из народной груди огниво бед”. Безперечно, у маркованих місцях мало бути вжито “Русь” та “руський”. Ще Д. Лихачов зауважив на небезпечність плутанини з цими поняттями, яка утворилася.

Проте в Бортка ідея російського месіанства знайшла *кітчеве* вираження. Показуючи образ Тараса Бульби, який у фільмі, на мою думку, постає найбільш адекватним (Бульба — той збірний характер, який зміг витворитися за конкретних історичних умов), тобто в його образі актуалізовано романтичну міфологеми, яка, мабуть, для російського реципієнта спродюкована ще й “богатирською” традицією, активно присутньою в російському фольклорі, хоч нещодавні дослідження розвінчали і цей міф про “російську душу” насправді руських (ішлося про українські землі) богатирів.

Звичайно, фільм ніколи не може цілком скопіювати оригінал, деякі сцени буде пропущено, дещо буде додано (як епізод із народженою дитиною від польсько-козацького “шлюбу”), проте в цьому разі маємо потужну актуалізацію імперського міфотворення у фільмі Бортка “Тарас Бульба”. Епізод із народженою дитиною змушує запропонувати кілька можливих інтерпретацій цієї “вставної новели”: можливо, в такому разі імпліцитно підкреслено, що в польському воеводстві, в найвищих щаблях польського суспільства також тектиме і руська (для Бортка — російська) кров. Тобто *руськість (російськість)* зображено в її тотальному, універсально-міфологічному вияві. Нас тане час, коли, виснажившись від цих марних завоювань, польська земля стане частиною Російської імперії. Але така “анексія” не буде неприродною для поляків, адже ще з XVI століття відбуваються “шлюби” між своїми та “чужими”.

Насамкінець можна сказати, що запевнення режисера, що він ішов за автентикою Гоголя, нічого не змінюючи, видаються, м’яко кажучи, перебільшеними. Текст Гоголя не обов’язково припадає саме до такої інтерпретації, але введені моменти, яких немає в Гоголя (коли Бульба в патріотично-месіанському запалі звертається до “товаришчєй”, смерть козаків із вірою в переможність руської землі, народження дитини тощо) змушують констатувати ідеологічний ангажемент фільму Бортка.

Ніна ГНАТЮК,
Фото Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ

Коли 60 років тому в Києві відкривали музей Тараса Шевченка, черга охочих оглянути експозицію була аж на вулиці Володимирській. На жаль, за ці роки втрачено традицію відвідувати музеї, історичні місця цілими родинами, студентськими групами. Та все ж щороку поріг Шевченкового дому переступає 70 тисяч відвідувачів. Більшість із них виходить звідси з переконанням, що Тарас Шевченко був не лише геніальним поетом і художником, а й людиною, що зуміла подолати тенета рабства, тягіння земної суєти і піднятися духом до височин вселюдського визнання, стати символом воскресіння України, голосом правди і совісті.

Свій ювілей колектив Національного музею Тараса Шевченка відзначив по-домашньому, світло і просто: в одному із залів зібралися ветерани музею, Шевченківські лауреати, колеги, гості. Міністр культури і туризму України Василь Вовкун виголосив привітання від Президента України. Цього разу не було орденів, медалей, почесних звань, премій — обмежилися добрими словами і гарними побажаннями.

Генеральний директор Національного музею Наталя Клименко з любов'ю і повагою говорила про друзів поета — М. Костомарова, братів Лазаревських, Л. Жемчужникова, А. Козачковського, Г. Честаківського, які відразу по смерті Тараса Григоровича започаткували Шевченківську колекцію і доклали чимало зусиль, щоб зберегти безцінну спадщину — оригінали його творів, особисті речі. Чимало з них сьогодні можна побачити в ювілейній експозиції. Це 73 пензлі, що зазнали доторку рук митця, його палітра, мольберт, годинник, стрілки якого зупинено в час смерті господаря, перстень та медальйон з волоссям, сол-

ЖИВЕ ДУША ПОЕТОВА СВЯТАЯ

“А Тарас Шевченко був кремезний, широкоплечий!”

даська сорочка, полотняний костюм, “Кобзарі” з автографами, Біблія, подарована Шевченком Ф. Лазаревському, автографи поезій, ручка, олівці, штамп-печатка з монограмою “ТШ...”. Усі ці безцінні експонати — окраса колекції музею, що налічує понад 85 тисяч одиниць, з яких основного фонду — 32 тисячі.

У музеї здійснюється вагома науково-дослідницька діяльність, спрямована на глибоке вивчення та популяризацію геніальної спадщини Т. Г. Шевченка. Наукові працівники беруть активну участь у підготовці до друку нового Повного видання зібрання творів Т. Г. Шевченка в 12-ти томах і Шевченківської енциклопедії в чотирьох томах. Співробітники музею активно виступають з доповідями і

повідомленнями на наукових Шевченківських конференціях, ювілеях і урочистостях як в Україні, так і за її межами: в Ризі, Вільнюсі, Уфі, Орську, Оренбурзі, Форті Шевченка, Санкт-Петербурзі. З дня відкриття музею його відвідало понад дев'ять мільйонів осіб з різних куточків світу.

На святкування завітало чимало дорогих гостей, серед яких праправнук цукрозаводчика і мецената Миколи Терещенка Мішель Терещенко. Спеціально для урочистостей він привіз портрет знаменитого предка, в чиему палаці сьогодні розташовується музей.

Нащадок роду Лазаревських письменник Олександр Лазаревський подарував музеєві “Малого Кобзаря” 1911 року видання.

Безцінні експонати

І хоч економічна криза та недостатнє фінансування закладів культури наклали свій відбиток на масштаби ювілею, все-таки видано альбом-путівник, ювілейну монету, вдалося узаконити за музеєм та його філіалами у Києві земельні ділянки, що дуже важливо у наш час.

А я з гіркотою дізналася, що кімната-майстерня Тараса Шевченка в Академії художеств у Петербурзі, де 10 березня 1861 року зупинилося його серце, тепер на замку. Якщо ви побуваєте у місті на Неві, вам не вдасться відвідати цю меморіальну кімнату. Де взяти ще одного Володимира Мельниченка, щоб опікувався пам'яттю Тараса Шевченка у місті на Неві?

Мішель Терещенко

Микола Яковина, Наталя Клименко і Василь Вовкун

Лауреати Шевченківської премії В. Лопата, М. Шудря, Д. Стус

Сергій КЛИМКО

Франція, маючи вікові амбіції бути центром європейської культури, щедро ділиться своїми досягненнями зі світом. Завдяки культурній присутності Французької Республіки в Україні, на наших екранах частіше з'являються шедеври немасового кінематографа, виходять друком переклади художньої та наукової літератури, виконуються музичні твори французьких композиторів.

Відкриття “Французької весни” відбулося просто неба, на Дніпрі, у Гідропарку — театр “Ілоти” показав “Дивацтва на воді”, казкову феєричну виставу з численними феєрверками й атракціонами. Цього року “Весна” пройшла 11-ма містами України. Весь квітень тривали заходи, організовані Міністерством закордонних та європейських справ Французької Республіки, Посольством Франції в Україні, Французьким культурним центром та Альянс Франсез: концерти, виставки живопису та фотографії, зустрічі з діячами культури, які могли відвідати жителі Києва, Львова, Дніпропетровська, Харкова, Сімферополя. “Ця програма — плід тісної співпраці з нашими українськими та французькими партнерами”, — зазначив Жак Фор, Посол Франції в Україні.

Традиційно предметом національної гордості Франції — кінематографу — було

ВЕСНА, ЯК У ФРАНЦІЇ

приділено особливу увагу. За трьома програмами проходили покази новинок і кінокласики: фестиваль допрем'єрних показів, ретроспектива Жака Демі та Довга ніч короткого метражу. У співпраці з головними українськими дистриб'юторами “Французька весна” представила найкращі французькі фільми 2008 року. Серед них “Межа світанку” Філіпа Гарреля, “Хризалис” Жюльєна Леклера та інші стрічки. Ретроспектива робіт режисера Жака Демі, відомого глядачеві за картиною “Шербурзькі парасольки”, вкотре порадувала шанувальників таланту Катрін Денёв, Жанни Моро та Жана Маре.

Короткий метр представили близько 20 картин різних авторів і напрямів: між класикою та новими знахідками, між анімаційними та експериментальними стрічками.

Україну відвідали двоє французьких письменників, які презентували свої твори та дослідження. Жоель Верне розповів про поетичну творчість і завдання, що постають перед ним на початку XXI століття. Мартін Ле Коз — автор романів “Селеста” (премія Ренодо—2001), “Негр і Медуза” — про зв'язки, які єднують живопис і літературу,

про своє захоплення історією як романтичною матерією, а також про головні теми власних творів.

Днями вперше було представлено роман Маргарит Дюрас “Коханець”, що здобув Гонкурівську премію. Цей автобіографічний твір — історія кохання п'ятнадцятилітньої французької дівчини та заможного китайця в екзотичних декораціях Французького Індокитаю 1920-х років — своєрідна сповідь літньої жінки.

Власні фотороботи в Україні представили одразу четверо митців: Стефан Жізар, що працює у світі моди, Жеральд Ассулін, незалежний фотограф і поет, любитель монохромного зображення, Дороті-Шюз, яка, за її словами, лише фіксує “скупчення самотностей”, та Анні Ассулін із добіркою “Руки письменників”, ремісників слова Філіпа Соллерса, Франсуази Саган та інших.

Актор-мім Нікола Гуссефф не приділив уваги столиці й виступив у Дніпропетровську й Луганську, представивши на сцені моновиставу “Спати”, в якій намагався відобразити звивистий шлях сну, його етапи й фази.

Завершила “Французьку весну” наприкінці квітня вистава “Цирку Ф'южн” “Тріксель”. Акробати запросили глядача у фантастичний світ кельтських міфів і легенд. Вони втілювали гармонію між людиною та землею, здатність любити й оспівувати життя — цінності, зібрані у символі хреста Трікселя.

Прекрасна пора року завжди стає ще прекраснішою, коли навколишній світ зігрітий людськими почуттями. Завдяки “Французькій весні” в Україні можна стверджувати, що об'єднані під одним прапором і втілені у культурі свобода, рівність і братерство можуть зігрівати не лише співвітчизників, а й усю Європу.

У матеріалі Віктора Хоменка “Крим завітчав місця, де ходив геній” (“Слово Просвіти”, ч. 15 за 2009 рік) трапилася помилка. Слід читати: “Нині постав ще один бюст ювіляру, який виготовив київський скульптор Петро Мовчун”. Просимо вибачення у пана Мовчуна за прикре непорозуміння.

ПОВЕРНЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СИМВОЛІЗМУ?

Дмитро ЧИСТЯК

В'ячеслав Гук. Сад Галатеї. —
Сімферополь: “СМД”, 2008

Роман В'ячеслава Гука “Сад Галатеї” — твір символістський, імпресіоністський, натуралістський, реалістичний, модерністський. А що, як перед нами справді інтелектуальне постмодерністське письмо, позначене міфологічним началом?

Ім'я В'ячеслава Гука широко відоме у дуже вузьких колах — на презентації “Саду Галатеї” у Будинку письменників зібралось аж... із півдесятка шанувальників автора. Такі реалії: знакових книжок часто не помічають за браком промоції.

В. Гук — самобутній письменник із Криму, член НСПУ, автор п'яти поетичних збірок і двох романів, один із яких — “Синдром дитячих спогадів” (К.: ВЦ “Просвіта”, 2008) — відзначено президентським грантом для молодих письменників. І хоч у нашому краї відзнаки здебільшого викликають іронічну посмішку, цього разу журі не помилилось...

Сюжет твору “Сад Галатеї” нібито нескладний. Асар Янсон, за німецької окупації — колабораціоніст, згодом — викладач німецької в ризькій гімназії, внаслідок самогубства давньої подруги й сусідки по будинку для людей похилого віку Марти Юхансон і доведений до розпачу тиском доглядальниці, сестри Ірми, підпалює будинок й опиняється у в'язниці. Композиційно роман складають діалоги-допити ув'язненого, описи в'язниці, а найбільше — спогади героя з дитинства до старості, воєнне страхання, і зрештою “пекельна пора” (не в стилі Артюра Рембо) — літо, проведене з Мартою на фермі, чи пак у Саді, неподалік Риги.

Дивує природа конфлікту. Історія про Асара, “зайву людину”, позначену воєнними травмами, за якими — огида до світу людей і продовження роду, неспромога духовного і потяг до чутте-

вого кохання зближує автора з ідейними пошуками письменників і філософів-екзистенціалістів: у “Нудоті” Жана-Поля Сартра і мотивом кохання у “Сторонньому” Альбера Камю.

Тож Людина — живий мрець, виведений в образах гестапівців, сліпець (недарма в тексті згадано “Сліпі” Моріса Метерлінка), конформіст-філістер (сестра Ірма, Слідчий на початку роману), жертва (війни, суспільних забобів, внутрішніх суперечностей), і лише подеколи — бунтар, спраглий свободи (Асар), природної гармонії (Марта, пастир Ансіс).

“Класична” колізія психологічної драми в найкращих традиціях Ольги Кобилянської, Стефана Цвейга, Макса Фріша. Але разом із тим спостерігаємо документалізм, гідний майстрів натуралізму, сугестивність “пейзажу душі”, пошановану імпресіоністами, модерністські “потік свідомості” й трансцендентальну суб'єктивність (Е. Гуссерль). Така ряснота впливів свідчить про широкую ерудованість автора, тяжіння до постмодерного синтезу з його інтелектуалізацією, неоміфом, численними інтертекстами, що заслуговують на “глибинне читання”.

Спробуємо сформулювати сутність поетики “Саду Галатеї”. В основі твору — міфологічний символізм у найкращому варіанті європейської тенденції реміфологізації літератури. Мабуть, окрім сучасних авторів, не останню роль відіграють впливи “срібного віку”, зокрема проза Зінаїди Гіппіус, Дмитра Мережковського й Андрія Белого, філософія “волі до життя” Артура Шопенгауера й інтуїтивне пізнання Анрі Бергсона. Читаючи “Сад Галатеї”, ще раз переконуєшся в передбачливості спостережень Ролана Варта про *вічність* символічної енергії тексту в процесі породження означуваного.

Саме синкретичне бачення проблем на різних рівнях узагальнення ставить під сумнів і водночас зрівнює в правах різноманітні ідейні засади мистецьких течій, життєвих філософій, зні-

має етичні установки. Символіка твору навіює розчинення мікрокосму в макрокосмі й навпаки — завдяки переходу в час сакральний, час Саду (Едему, Саду Земного й Небесного, центру Космосу в Людині й Центру Всесвіту). Однак Людина випала з цього Золотого Віку, вона не може дорівнятися до одухотвореної природи, її Дух — Птах, змушений довіку битися в клітці Тіла (як не згадати “Дорогу і ластівку” Миколи Хвильового?), а гріхи апокаліптичного віку не дають їй досягнути самої себе і воскреснути.

Людина — виліплена за подобою Божою, як Галатея, що її виліпив кіпрський цар Пігмаліон, залишається красивою глиною, бо не спроможна на високий порив божественного, і в цьому — гіркий сарказм автора. Амбівалентне також поняття божественного — ніщанське “Бог умер!” (і показове самогубство пастиря Ансіса) і пантеїзм співіснують у творі. Божественне можна вбачати і в Асарі й Марті — як опозицію першостихій Вогню й Води через концепцію Гастона Башляра. Зрештою, квінтесенція символу (не алегорії!), який Плотін порівнював із єгипетським ієрогліфом, саме й передбачає “знаковість, наділену всією органічністю й невичерпною багатозначністю образу” (Сергій Аверінцев). А декодування — справа читача.

Щоправда, в цій книжці для шанувальників “густої” інтелектуальної прози є й деякі вади. Роман написано з численними росіянізмами, синтаксис і фразеологічні звороти часто неукраїнські (хоч рясніє твір і знахідками), бракує редагування й коректури. Твір бажано перевидати у поважному видавництві, яке підійшло б до нього творчо. Слушним видається й зауваження про надмірну ретардацію, повтори, що не завжди стилістично виправдані. Але всі ці дуже суттєві вади компенсує майстерність у зображенні художніх деталей, що стають символами й архетипами; кінематографізм, який нагадує Інгмара Бергмана; стереоскопічність асоціативних рядів; музичність і ритмізація окремих уривків; перетікання звуку в колір, рух, запах поруч із колообігом матерії та символікою ідеального.

Маємо справу з одним із найцікавіших інтелектуальних і чи з не одним із перших *по-європейськи символічних романів* в українській літературі, що відповідає найсучаснішим тенденціям міфологізації художнього.

ДВОМОВНИЙ БАРАН

Олексій НЕЖИВИЙ,
м. Луганськ

Хіба міг знати у далекі со-
рокові роки хлопчик Микол-
ка, що його повсякденні дитячі
радість і скорботи не
просто залишаться в пам'яті,
а вже в зрілі літа повернуться
словесними образами і роз-
кажуть у віршах про забави,
ігри, лічилки, колядки й щедрі-
рівки? Що то за радість була,
коли Різдвяного вечора спі-
вуче проказував колядку, а за
це мав не тільки яблука, а й
справжній (магазинний) буб-
лик! Але значно більшою бу-
ла радість від того, що бачив
повеселілі обличчя сусідів,
бо того голодного 1947 року
в їхньому селі Харківцях Пи-
рятинського району на Пол-
тавщині так рідко можна було
зустріти усміхнені обличчя.

Згадувалася рідна домів-
ка і передусім пісні, які знав
із дитинства, коли 1956 року
довелося поїхати аж на Дон-
бас і навчатися в Горлівсько-
му технічному училищі.

Найбільше хотілося пи-
сати вірші, коли одяг сол-
даську форму. Місто Луб-
ни за кілька десятків кіло-
метрів від рідного села.
Тільки ступиш за ворота
військової частини — і вже
тебе огортає рідна говірка.
А ще солов'ї біля Сули,
особливо на полігоні біля
Хитців, усю ніч витьохку-
ють, аж образи й рими
сильнішими за військові ко-
манди стають.

Не міг не звернути уваги
на солдата, який жодної
вільної хвилини не марнує:
дістане книжку і читає, на-
віть здається, що військова
форма на ньому зайва — та-
кому б у клас до учнів чи в
бібліотеку...

Незабаром познайоми-
лися, бо майже земляки. Ми-
колу Сенчила в Горлівці на
Донеччині призивали, а Ва-
силь Стус, виявилося, у До-
нецьку закінчив філологічний
факультет педінституту, потім
учителював кілька місяців на
Кіровоградщині. Відтоді Ми-
кола не раз читав свої вірші.
Прислухався до порад това-
риша, бо той не лише філо-
лог, а й поет неабиякий, чут-
ливий до слова.

Незабаром їх перевели
на нове місце служби, аж на
Урал, де теж постійно спіл-
кувалися, аж доки Василь
Стус поїхав на офіцерські
курси, щоб швидше звільни-
тися з осоружної служби.
1962 року знов зустрілися в
Горлівському літературному
об'єднанні.

1972-го Микола Сенчила
закінчив філологічний фа-
культет теперішнього До-

нецького державного уні-
верситету і хоч працював ін-
женером, продовжував пи-
сати вірші. Ще з кінця 60-х
друкувався в газетах “Ко-
чегарка”, “Соціалістичний
Донбас”, “Радянська Донеч-
чина”, журналах “Донбас”,
“Перець”. Здебільшого це
були віршовані гумористичні
й сатиричні усмішки, де вис-
міювалися бездуховність,
зажерливість, лінощі, звер-
хність, грубощі та інші мо-
ральні вади або ж просто ко-
мічні й повчальні ситуації, які
нерідко виникають у житті
дорослих і дітей.

З 1979 року Микола
мешкає в Луганську. Тут зміг
видати чимало збірок гумо-
ристичних творів: “Хоч не
хочеш — зарекочеш” (1996),
“Сміх і гріх” (1997), “Трапи-
лась оказія” (2000), “Гостре
око” (2005), “Остючки”
(2007), а також поетичних
книжечок для дітей “Обіцяли
їжачка, принесли колючку”
(1996), “Загадки” (1997),
“Добрик” (1999), “Святкові
дзвони” (2002), “Краса — на
волі!” (2006) і збірку лірич-
них поезій “Струни серця”
(2004), мемуарний нарис
“Рідна сторона” (2007).

Особливо дорого Миколі
Сенчилу спогади про Василя
Стуса — “Стусова доля”
(1998), “Незабутній син Украї-
ни” (2002). Там умістив і вірші-
присвяти.

Часто Микола Сенчила
приходить на уроки в школи
Луганська, виступає в Укра-
їнсько-канадському культур-
ному центрі “Відродження”
Луганського національного
університету ім. Тараса Шев-
ченка, адже він багато років
член Всеукраїнського това-
риства “Просвіта” ім. Тараса
Шевченка, а з 2004-го —
член Національної спілки
письменників України. А ще
читає свої сатиричні “остюч-
ки та колючки” про тих мож-
новладців і начальників, хто
мову рідну й простих людей
зневажає, а найбільше лю-
бить гроші й розкоші. Діста-
ється й тим, хто тільки пята-
кає про любов до народу, а
думає, як у кишеню покласти
якнайбільше. Для дошкуль-
ності й байку віршовану скла-
де, як, наприклад, про Бара-
на, який чомусь не тільки бе-
кає, а й мекає, бо, мабуть,
двомовний...

Ось так влучно, дош-
кульно й злободенно пише
полтавець із Луганська Ми-
кола Сенчила, який завжди
залишається українцем, і
відзначаючи день свого сім-
десятиліття, має найдорож-
че — невтрачене бажання
творчості, повагу друзів і
читачів.

На урочистій церемонії вшанування лауреатів X Всеукраїнського рейтингу “Книжка року-2008” Видавничий дім “Києво-Могилянська Академія” здобув перемогу в трьох номінаціях. “Книжкою року” в номінації “Софія” стала праця Сергія Кримського “Під сигнатурою Софії”; чотиритомний збірник свідчень “Великий голод в Україні 1932—1933 років” переміг у номінації “Минувшина”, а двотомник вибраних праць Юрія Шевельова, перемігши в номінації “Хрестоматія”, отримав гран-прі.

Розмовляємо з директором Видавничого дому “КМА” Вірою Соловйовою:

**— Віро Йосипівно, які книжки за-
раз готуються до друку?**

— На прохання читачів ми продовжи-
мо видавати праці Юрія Шевельова. На
Форумі видавців у вересні сподіваємося
презентувати третій том з літературо-
навства, упорядники якого — Лариса Ма-
сенко й Оксана Забужко. З історичних но-
винок цього місяця побачить світ збірник
розсекречених архівів України з серії
“Більше не таємно”, що матиме назву
“Радянські органи державної безпеки у
1939—1945 рр.: Документи ГДА СБ Украї-
ни. 1939—червень 1941 р.” (упорядники
В. Даниленко, С. Кокін). Друга книжка —
“Українська Повстанська Армія і Армія
Крайова. Протистояння в Західній Україні
(1939—1945 рр.)” І. Ільошина.

Окрім того, готуємо антологію ком-
паративістики за редакцією Дмитра На-
ливайка, чекаємо на літературні пор-

МОГИЛЯНСЬКІ «КНИЖКИ РОКУ»

треті діячів діаспори від Івана Дзюби
“На трьох континентах”, готуємо до
друку збірник “Правда полинова” з вис-
тупами і статтями Євгена Сверстюка та
його працю “Гоголь і українська ніч”.

**— Окрім книжкової торгівлі, пла-
нуєте якісь культурологічні, презен-
таційні заходи?**

— У книгарні представлено книжки
різних видавництв України гуманітарно-
го спрямування.

Поки що поспішаємо заповнити
книжкові полиці й організувати офіційне
відкриття, на яке вже, до речі, згодилися

прийти Євген Сверстюк, Іван Дзюба,
Дмитро Павличко, Микола Жулинський.
Подальшого плану заходів ще не роз-
роблено, тож просимо студентів і викла-
дачів надавати пропозиції. Щодо пропо-
зицій самих письменників, то Марія Ма-
тіос збирається зробити в нашій книгар-
ні автограф-сесію першою.

Спілкувалася
Юлія МОРОЗЮК,
студентка Національного
університету “Києво-
Могилянська академія”